

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Jitka Fejglová (diplomantka)

**EVROPSKÉ MEZINÁRODNÍ PRÁVO PROCESNÍ
SE ZVLÁŠTNÍM ZAMĚŘENÍM
NA
NAŘÍZENÍ BRUSEL IIa**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc.

Katedra: Obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 4. srpna 2008

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze dne 2.8.2008

Podpis

Obsah:

1.	Úvod a limity	4
2.	Pojem a předmět Evropského mezinárodního práva procesního	6
3.	Prameny mezinárodního práva procesního	9
3.1	Druhy pramenů	9
3.2	Mezinárodní prameny	10
3.3	Úprava v ČR	12
3.4	Komunitární úprava	13
4.	Evropské mezinárodní právo procesní	14
4.1.	Subsidiární dohody	14
4.2.	Období po Amsterdamu	16
4.2.1.	Nová hlava IV Smlouvy o ES	16
4.2.2	Prostor pro vydávání nařízení	16
4.2.3.	Výhrada Dánska, Velké Británie a Irska	18
4.2.4.	Jednání po uzavření Amsterdamské smlouvy	19
4.2.5.	Prejudiciální řízení	20
4.3	Nově přijímaná nařízení	20
4.3.1	Nařízení Brusel I	21
4.3.2	Nařízení Brusel IIa	22
4.3.3	Nařízení o spolupráci soudů	22
4.3.4	Nařízení o doručování	23
4.3.5	Směrnice o zlepšení přístupu k soudům	24
4.3.6	Nařízení o úpadkovém řízení	24
4.3.7	Evropský exekuční titul	25
4.3.8.	Evropský platební rozkaz	25
4.3.9	Evropské řízení o drobných nárocích	26
4.3.10	Evropská soudní síť	27
4.3.11.	Připravovaná nařízení	28
4.3.12.	Zelené knihy	29
4.4.	Evropský civilní kodex	29
5.	Nařízení Brusel IIa	31
5.1	Vývoj úpravy v oblasti rodinného práva	31
5.2	Úprava v ČR před vstupem do EU a přijatá opatření	33
5.2.1.	Pravomoc a příslušnost podle ZMPS	33
5.2.2.	Uznání a výkon podle ZMPS	34
5.2.3.	Opatření přijatá v souvislosti se vstupem ČR do EU	37
5.3	Předmět úpravy nařízení	40
5.4.	Pravomoc a příslušnost	44
5.4.1.	Příslušnost ve věcech manželských	44
5.4.2.	Příslušnost ve věcech rodičovské zodpovědnosti	46
5.5.	Uznávání soudních rozhodnutí	49
5.6.	Výkon soudních rozhodnutí	52
5.7.	Spolupráce mezi ústředními orgány	53
5.8.	Vztah k jiným nástrojům	54
5.9.	Připravované změny	55
Závěr	57	
Použitá literatura	59	
Summary	63	
Seznam klíčových slov:	64	

1. Úvod a limity

V současné době se každý, kdo chce poskytovat právní poradenství v různých oblastech soukromého práva, neobejde bez alespoň základní znalosti procesního práva nejen své země, ale také bez znalosti procesního práva platného v různých členských státech Evropské unie, i práva, které se uplatní ve vztazích s ostatními zeměmi po celém světě. Každý advokát musí být schopen sdělit svému klientovi, jaké jsou jeho možnosti v případech, kdy například svědek, kterého je nutné vyslechnout, se dlouhodobě pohybuje v zahraničí, nebo když se klient nemůže domoci svých práv k majetku, který má jeho dlužník v zahraničí.

Právníci se nyní stále častěji setkávají s přeshraničními spory, které souvisí s mezinárodními dodávkami zboží, pohybem turistů nebo s dopravními nehodami v zahraničí. Žádný právník, který vykonává svou praxi v otevřené Evropě, nemůže ignorovat tento vývoj životních situací, stejně tak, jako by neměl ignorovat vývoj právních předpisů, které na tyto situace dopadají.

Toto téma je pro mne mimořádně zajímavé, ačkoliv řešení podobných otázek není v praxi vždy jednoduché a lehce dosažitelné. Tyto a jim podobné problémy jsou na právnických fakultách jednotlivých českých univerzit diskutovány spíše okrajově, pouze v rámci zvláštních, volitelných předmětů. Také proto je povědomí praktikujících právníků o těchto oblastech stále slabé, pozadu v aplikaci jednotlivých instrumentů mezinárodního práva procesního jsou zatím i národní soudy.

Počínaje květnem roku 2004 se pro české občany otevřela široká škála možností, kterými mohou podpořit své procesní postavení a dosáhnout v případném soudním řízení lepšího výsledku. K tomu, aby využívání těchto možností bylo zřejmější, bych ráda přispěla i já tím, že se ve své diplomové práci pokusím přehledně shrnout současnou úpravu evropského mezinárodního práva procesního, popíšu vývoj této úpravy, včetně možných směrů, kam by se mohla ubírat v budoucnosti a upozorním na výhody i nevýhody, které tato úprava přináší pro české občany.

V druhé polovině své diplomové práce se blíže zaměřím na jeden konkrétní instrument evropského mezinárodního práva procesního, a to na nařízení Brusel IIa, které se dotýká

některých otázek procesního práva z oblasti manželství a z oblasti rodičovské zodpovědnosti. Tyto dvě oblasti, ač by se mohlo zdát, že mají s řádným fungováním vnitřního trhu Evropské unie jen pramalou souvislost, nabývají v současné, velmi otevřené Evropě na významu, a podle mne si tak jejich prostudování zaslouží náležitou pozornost, kterou lze kdykoliv zúročit jak v právní praxi, tak i v soukromém životě.

Cílem mé diplomové práce není obsáhnout komplexní úpravu mezinárodního práva procesního, pokusím se však shrnout vyčerpávajícím způsobem, jehož limitem je rozsah diplomové práce, mezinárodní procesní právo platné v rámci vnitřního trhu Evropské unie. Rovněž se nebudu blíže věnovat hmotněprávním instrumentům mezinárodního práva soukromého, ačkoliv je s oblastí mezinárodního práva procesního úzce propojeno, v případě potřeby poukážu na jeho jednotlivé složky.

2. Pojem a předmět Evropského mezinárodního práva procesního

Jednotný vnitřní trh Evropských společenství představuje pro jeho uživatele čtyři základní svobody – volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu. Aby všechny osoby, které mají zájem se vnitřního trhu účastnit, mohly těchto svobod užívat v co nejširší míře, je zapotřebí odstranit různé administrativní a legislativní překážky, které vnitřní trh narušují. Komunitární právo se zabývá spíše veřejnoprávními aspekty vnitřního trhu, ale samotní uživatelé vnitřního trhu realizují svoje vztahy v režimu soukromého práva, které je ve velké míře upraveno národními režimy. S rozdílností národních právních řádů se osoby realizující svoje závazky ve více státech společenství musí vypořádat.¹

Volný pohyb osob v rámci celé EU způsobuje vznik, změnu či zánik řady soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem – lidé se rodí, vstupují do manželství, rozvádějí se, uzavírají obchodní dohody i umírají kdekoli v EU bez ohledu na svou státní příslušnost. Přes tento fakt však nadále existují odlišné právní úpravy soukromoprávních vztahů v každé konkrétní členské zemi, což přirozeně klade volnému pohybu osob určité překážky.²

Pravidla soudní spolupráce v občanskoprávních věcech vychází ze zásady rovnosti a stálosti soudních systémů členských států a jejich soudních rozhodnutí. Význam existence jednotných pravidel v této oblasti je zřejmý. Kdyby každý členský stát individuálně stanovil, které právní normy se mají použít pro každý z přeshraničních vztahů a jaká soudní rozhodnutí členských států je třeba uznávat, výsledkem by byl nedostatek právní jistoty fyzických a právnických osob jak ve vztahu k pravomoci soudu, tak k použitelnému právu.³

Řešení tohoto problému v podobě komplexní unifikace procesních norem soukromého práva není v nejbližší době na evropské úrovni přijatelné, nabízí se však dostupnější řešení v podobě unifikace kolizních norem hmotného práva.⁴ Současný stav integrace umožnil členským státům Evropských společenství ještě rychlejší a efektivnější cestu

¹ Rozehnalová, N.: přednáška 5.4.2004, MUNI, Brno.

² Knapová, J.: Mezinárodní právo procesní v rámci Evropské Unie in Právní rádce, č.11, 2006, str. 47 an.

³ Soudní spolupráce v občanskoprávních věcech v Evropské unii, Příručka pro právníky, www.eurocivil.info, str.1.

⁴ Např. Římská úmluva o právu rozhodném pro závazkové vztahy ze smluv, sjednána 1980, v platnosti od r. 1991 převzatá nyní do formy nařízení.

k odstranění nepříznivých důsledků rozdílnosti jednotlivých národních úprav a to sice unifikaci procesních pravidel pro stanovení soudní příslušnosti a unifikaci podmínek pro uznání a výkon rozhodnutí v oblasti mezinárodního práva procesního.

Do této „unifikované“ oblasti, upravené Evropským mezinárodním právem procesním, náleží právní normy, které upravují postup soudů, jiných orgánů, účastníků, popř. i jiných osob a vztahy mezi nimi, které vznikají v řízení o občanskoprávních a obchodních věcech, ve kterém se objeví mezinárodní prvek.⁵ Mezinárodní prvek zde osvědčuje vztah k cizině a v tomto smyslu jím může být např. různé sídlo či bydliště stran sporu. Mezinárodní prvek musí být pro daný vztah relevantní, nikoli zanedbatelný. Zanedbatelným je mezinárodní prvek např. tehdy, pokud půjde o spor v důsledku nezaplacení kupní ceny polským občanem bydlícím na území ČR ohledně kupní smlouvy uzavřené v ČR. V rámci Evropské unie se namísto mezinárodního prvku prosazuje pojem přeshraniční prvek, který je však ve vztahu k pojmu mezinárodní dalším synonymem a lze jej používat stejně.⁶

Předmětem mezinárodního procesního práva jsou zejména otázky pravomoci tuzemských a zahraničních soudů, postavení cizinců v řízení, problematika uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí, dokazování a doručování cizozemských veřejných listin. V poslední době jsou také unifikovány jednotlivé, procesně méně náročné, druhy řízení. Jako příklad lze uvést řízení o nesporných nárocích, či řízení o drobných pohledávkách.

Mezinárodní civilní procesní právo se tedy zaměřuje především na dva základní okruhy otázek, a to pravomoc, resp. tzv. mezinárodní příslušnost soudů určitého státu, a na uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí v civilních věcech.⁷

Pojmu „pravomoc“ nebo dříve „jurisdikce“ je v českém mezinárodním právu soukromém používáno ve smyslu oprávnění soudů rozhodovat. Učebnice českého vnitrostátního civilního procesního práva definuje pravomoc jako vymezení okruhu věcí, které soudy projednávají a rozhodují. Naproti tomu „příslušnost“ soudů určuje,

⁵ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 1999, str. 354.

⁶ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2008, str. 4.

⁷ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa), Konference věnovaná kodifikaci soukromého práva, Část II., Příloha časopisu Právní fórum, 4/2006, str. 45.

který článek soustavy soudů, který konkrétní soud je povolán v dané věci provést řízení.⁸ Označení „pravomoc“ v uvedeném smyslu odpovídá i terminologie českého zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Pojmu „mezinárodní příslušnost“ se používá tam, kde se má na mysli pravomoc soudů cizích států, neboť český zákonodárce nemůže určovat meze pravomoci orgánů cizích států. Oficiální překlady evropských nařízení však toto pojetí českého práva nerespektují a používají pojmu „příslušnost“, který prosadilo Ministerstvo spravedlnosti.⁹

Nezbytným předpokladem pro tvorbu mezinárodního civilního práva procesního je vzájemná důvěra členských států v soudní systémy ostatních členských států, bez existence této důvěry by nebylo budování celého systému vůbec možné. S ohledem na zatím relativně krátké období vytváření evropského mezinárodního práva procesního není jednoznačné, zda se dá již hovořit o nezávislém evropském civilním řízení, který se dostatečně odlišuje od národního i mezinárodního civilního procesu.¹⁰

⁸ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, Linde, Praha 1999, str. 102n.

⁹ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa), Konference věnovaná kodifikaci soukromého práva, Část II., Příloha časopisu Právní fórum, 4/2006, str. 46.

¹⁰ Freudenthal, M.: The Future of European Civil Procedure, vol 7.5. Electronic Journal of Comparative Law, December 2003 in: Civil Procedure in Europe, Universiteit Utrecht, str. 226.

3. Prameny mezinárodního práva procesního

Normy mezinárodního práva procesního jsou tradičně zahrnovány pod pojem mezinárodního práva soukromého. S kolizními normami jsou totiž navzájem úzce propojeny, často i legislativně.¹¹

Význačným rysem kolizních norem a norem mezinárodního civilního procesního práva je jejich neutralita. Obě kategorie norem jsou samy o sobě, na rozdíl od norem hmotněprávních, „neutrální“ v tom smyslu, že pouze určují rozhodné hmotné právo nebo pouze určují příslušný soud. To má obrovský význam při vytváření unifikovaných úprav. Státy se cítí případným sjednocováním těchto norem mnohem méně dotčeny než v případech, kdy dochází ke sjednocování hmotného práva.¹²

3.1 Druhy pramenů

Specifikem mezinárodního práva procesního je, že se zde vyskytuje velké množství norem jiného, než vnitrostátního původu. Tento jev je ovšem žádoucí, přijímáním mezinárodních úprav lze odstranit řadu problémů vyplývajících z různorodosti národních úprav.¹³

Vzhledem k zásadnímu používání procesních předpisů legis fori není v mezinárodním právu procesním možná kolizní metoda úpravy.¹⁴

Prameny mezinárodního procesního práva se podle původu dají rozdělit do třech skupin, na prameny mezinárodního, vnitrostátního a komunitárního původu.

¹¹ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, in Evropské právo, 9/2000, str. 1.

¹² Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2008, str. 16.

¹³ Rozehnalová, N., Gonsorčková, M.: Vybrané problémy mezinárodního práva soukromého a procesního – řešení sporů, Masarykova univerzita Brno, 2004.

¹⁴ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 2004, str.376.

3.2 Mezinárodní prameny

Mezi tyto prameny se řadí dvoustranné a mnohostranné mezinárodní smlouvy. Česká republika je smluvní stranou řady významných mezinárodních úmluv. Detailnější úpravu jednotlivých otázek mezinárodního práva procesního pak také upravuje velký počet dvoustranných smluv. Nelze opominout ani prohlášení o vzájemnosti, která vydává Ministerstvo zahraničních věcí. Tyto sice nepatří mezi prameny práva jako takové, ale existence vzájemnosti má veliký vliv na některé procesní otázky, prohlášení o vzájemnosti například podmiňuje uznávání a výkon cizích soudních rozhodnutí mezi Českou republikou a těmi státy, se kterými nemá Česká republika uzavřenou žádnou z forem mezinárodní smlouvy.

Ustanovení mezinárodního práva procesního lze nalézt v celé řadě mezinárodních smluv. Tyto upravují zejména otázky právní pomoci, uznání a výkonu rozhodnutí. Patří sem také mezinárodní smlouvy v oboru rozhodčího řízení, i některé další mnohostranné úmluvy z oblasti mezinárodní přepravy letecké, železniční a silniční, nebo např. Vídeňská úmluva o diplomatických stycích a jednotlivé konzulární úmluvy.¹⁵

Z dvoustranných smluv jsou významné zejména dohody o právní pomoci uzavřené s dřívějšími socialistickými státy, které se neomezují jen na technické otázky právního styku, ale mají zároveň ustanovení o pravomoci soudů smluvních stran, zejména v otázkách práva rodinného a dědického a obsahují také ustanovení o uznávání a výkonu rozhodnutí smluvních států.¹⁶ (např. č.80/1981 Sb. s Kubou; č.123/2002 s Ukrajinou).

Pro Českou republiku jsou dále významné Haagské úmluvy přijímané v rámci Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Aplikace mezinárodních smluv v oblasti mezinárodního práva procesního má svou dlouhodobou tradici a jsou s ní vesměs dobré zkušenosti. Haagské úmluvy jsou na vysoké právní úrovni a jejich interpretace smluvními státy činí potíže spíše výjimečně.¹⁷

¹⁵ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 2004, str.378.

¹⁶ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 2004, str. 47.

¹⁷ Pauknerová, M.: Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropské unii, in Právník 12/2005, str. 1428.

Na základě rozhodnutí Rady prohlásilo Evropské společenství svůj zájem o členství v Haagské konferenci.¹⁸ Odůvodnilo jej tím, že od vstupu Amsterodamské smlouvy v platnost má Společenství pravomoc přijímat opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s příhraničním prvkem a řada nástrojů, které společenství přijalo se zcela, nebo částečně kryjí s oblastmi činnosti Haagské konference. Je tedy nutné, aby společenství bylo přiznáno postavení odpovídající jeho úloze významného mezinárodního činitele v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech a aby mohlo vykonávat svou vnější pravomoc tím, že se bude jako právoplatný člen v Haagské konferenci účastnit sjednávání úmluv v oblastech její pravomoci. Změna Statutu Haagské konference, která účast Společenství umožňuje, vstoupila v platnost dne 1.1.2007. ES se stalo členem Haagské konference mezinárodního práva soukromého dne 3.4.2007.¹⁹

Z mnohostranných smluv, kterými je Česká republika vázána, lze zmínit např. New Yorkskou úmluvou o vymáhání výživného v cizině, 20.6.1956 (č.33/1959 Sb.), Haagskou úmluvou o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, 19.10.1996 (č. 141/2001 Sb.m.s.), Úmluvou o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haag, 1.6.1970 (č.131/1976 Sb.) nebo Evropskou úmluvou o osvojení dětí, Štrasburk, 24.4.1967, (č. 132/2000 Sb.m.s.).

Z mnohostranných smluv je jistě nutné zmínit i smlouvy uzavřené mezi členskými státy ES, které jsou v současné době nahrazovány nařízením Rady ES, zejména Bruselskou úmluvou o pravomoci soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních. Česká republika však není jejím smluvním státem.(k Bruselské úmluvě dále viz. kapitola 4.1.).

Paralelní úpravou vůči Bruselské úmluvě je Úmluva o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z r. 1988 (Luganská úmluva), uzavřená mezi členskými státy ES a členskými státy Evropského sdružení volného obchodu, která umožňuje, aby na žádost některého smluvního státu byly k přístupu přizvány i další

¹⁸ 2006/719/ES: Rozhodnutí Rady ze dne 5. října 2006 o přistoupení Společenství k Haagské konferenci o mezinárodním právu soukromém

¹⁹ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2008, str. 50.

státy, což byl i případ ČR. V současné době se na půdě Společenství připravuje revize Luganské úmluvy, k této nové úmluvě by místo jednotlivých členských států EU mělo přistoupit samo Společenství, úmluva se bude nadále používat pro vztahy mezi Společenstvím, Islandskou republikou, Norským královstvím, Švýcarskou konfederací a Dánským královstvím.²⁰

3.3 Úprava v ČR

Základním vnitrostátním předpisem mezinárodního práva procesního je část II. zákona č.97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním v aktuálním znění (dále jen „ZMPS“) obsahující ustanovení procesního práva v § 37 až § 68c. Základní působnost ZMPS vymezuje § 1, který stanoví, že ZMPS upravuje právní postavení cizinců a stanoví postup českých justičních orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich a napomáhá tím mezinárodní spolupráci. Dalším pramenem jsou, vedle ZMPS, také některá ustanovení zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, konkrétně § 36 až 40.

Komplexní úprava materie mezinárodního civilního procesního práva společně s kolizními normami ve zvláštním zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním – ve srovnání s úpravami jiných evropských států poměrně vzácná – je považována za progresivní a odpovídá i moderním tendencím vývoje mezinárodního práva soukromého a procesního, jak to dokládají např. švýcarský zákon z r. 1987 či italský zákon z r. 1994.²¹

Případ, kdy je jednotlivá otázka upravena jak v ZMPS tak i v mezinárodní smlouvě řeší § 2 ZMPS. Podle něj se ustanovení ZMPS použije jen tehdy, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána. Stejně tak stanoví i § 47 zákona o rozhodčím řízení. Tak je zajištěno přednostní použití právních norem obsažených v mezinárodní smlouvě před právními normami obsaženými v zákoně, pokud norma

²⁰ Návrh rozhodnutí Rady týkající se podpisu Úmluvy mezi Evropským společenstvím a Islandskou republikou, Norským královstvím, Švýcarskou konfederací a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (KOM/2007/0387).

²¹ Pauknerová, M.: Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU – vybrané otázky, Právní rozhledy, číslo 9/2004, str.333.

v mezinárodní smlouvě upravuje danou otázku odchylně, a to bez ohledu na časový původ dotčených norem.²²

Rovněž u mezinárodního práva procesního nelze jako vnitrostátní pramen práva opomenout Ústavu. Ta obsahuje základní zásady společenského a státního zřízení, které tvoří obsah institutu veřejného pořádku (viz. § 36 ZMPS). Tyto zásady jsou mezi, kterou nelze při používání cizích právních předpisů překročit. Ústava obsahuje také základní pravidla pro vztahy mezi jednotlivými prameny práva.²³

3.4 Komunitární úprava

Dnem přistoupení ČR k Evropské unii 1.května 2004 se součástí právního řádu ČR staly také právní předpisy Evropských společenství. Pro jejich vnitrostátní použití se postupem času vyvinuly jednotlivé principy. Základním principem aplikace právních předpisů Evropských společenství je jejich přímý účinek a aplikační přednost. Dopadali na tentýž vztah norma vnitrostátního původu i norma komunitární a jejich úprava je různá, aplikuje se norma komunitární. Tento princip je dovozován ze zřizovacích smluv a formulován v několika rozhodnutích Evropského soudního dvora.²⁴

Normy komunitárního práva se dělí na právo primární, které tvoří rámec pro vytváření vlastních předpisů společenství, tedy právo sekundární. V sekundárním právu nalezneme normy mezinárodního práva procesního především v řadě nařízení a směrnic.²⁵ Rovněž třetí součást komunitárního práva – terciární právo – obsahuje předpisy z oblasti mezinárodního práva procesního. Komunitární právo je také ve značné míře dotvářeno rozhodnutími Evropského soudního dvora. O předpisech komunitárního práva bude více pojednáno v následující kapitole.

²² Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 2004, str. 48.

²³ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 2004, str. 46.

²⁴ Rozehnalová, N., Gonsorčíková, M.: Vybrané problémy mezinárodního práva soukromého a procesního – řešení sporů, Masarykova univerzita Brno, 2004.

²⁵ Rozehnalová, N., Gonsorčíková, M.: Vybrané problémy mezinárodního práva soukromého a procesního – řešení sporů, Masarykova univerzita Brno, 2004.

4. Evropské mezinárodní právo procesní

4.1. Subsidiární dohody

Po dlouhou dobu hrály jedinou roli v mezinárodním procesním právu společenství tzv. subsidiární dohody. Tyto mezinárodní smlouvy byly vyhrazené pouze pro členy evropských společenství, nebyly vytvářeny na nadnárodním, ale na intrakomunitárním principu. Řešení problémů mezinárodního práva procesního bylo možné opřít pouze o článek 220 Smlouvy ES (dnes 293), který stanovil, že: "Členské státy zahájí mezi sebou v případě potřeby jednání s cílem zajistit ve prospěch svých státních příslušníků zjednodušení formalit, jimž podléhá vzájemné uznávání a výkon soudních rozhodnutí a rozhodčích nálezů"²⁶.

Jednou z nejvýznamnějších smluv tohoto charakteru, která byla založena právě na základě článku 220, se stala již výše zmíněná Bruselská Úmluva o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních, přijata v roce 1968, vstup v platnost v roce 1973²⁷ jejímž významným doplňkem je Protokol o výkladu Úmluvy o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech Soudním dvorem ES z roku 1971. Bruselská úmluva byla považována za jeden z nejvýznamnějších pramenů právní úpravy mezinárodního práva procesního v ES.²⁸

Přijímání právních aktů, které upravovaly mezinárodní právo procesní však bylo ovlivněné omezenými pravomocemi, které společenství v této oblasti mělo a neslo s sebou určitá rizika. Je možné zmínit zejména nepřehlednost v platných verzích smlouvy a protokolů mezi jednotlivými státy. Při přístupech nových členských států docházelo pravidelně k novelizaci či jiným úpravám smlouvy a stávající členové pak museli ratifikovat novou verzi. Tím docházelo k situaci, kdy po přechodnou dobu platily mezi státy verze rozdílné.²⁹

²⁶ Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (1957):

<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc>

²⁷ Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor v občanských věcech, Právní fórum 2/2005, příloha Evropské právo, str. 42.

²⁸ Paukerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, in Evropské právo, 9/2000.

²⁹ Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor v občanských věcech, Právní fórum 2/2005, příloha Evropské právo, str. 42.

Zlepšením a určitým zlomem v pravomocech společenství bylo pro oblast mezinárodního práva procesního uzavření Maastrichtské smlouvy o EU³⁰. Tato smlouva vytvořila Evropskou unii, která šla nad rámec ES v tom, že vytvořila nové oblasti spolupráce – druhý pilíř pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a třetí pilíř pro spolupráci v oblasti justice a vnitřních věcí.³¹ Oba pilíře měly charakter mezivládní, což znamená, že stály mimo Společenství a nevztahovala se na ně Smlouva o založení ES a tedy ani princip nadstátnosti. Společné závěry mohly být přijímány pouze cestou mezinárodních smluv, tedy konsensem všech členských států³², nebylo tak možné použít efektivnější nástroje – nařízení a směrnice – jejichž přijímání je možné pouze v oblastech, které jsou upraveny v prvním pilíři Evropské unie.

Právě v rámci třetího pilíře vzniklo v zápětí hned několik návrhů úmluv týkajících se doručování, provádění důkazů a pravomoci soudů a uznání vykonatelnosti ve věcech manželských a věcech rodičovské zodpovědnosti. I zde byla však efektivita těchto opatření limitována formou uzavírání úmluv jako mezinárodních smluv, což s sebou přinášelo problémy dlouhého ratifikačního procesu a následné zastarání textu úmluv. Žádný z těchto návrhů nevzešel, ve formě mezinárodní smlouvy, v platnost.³³

³⁰ Smlouva o Evropské unii (1992)

<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc>.

³¹ Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita, Brno 2007, str.12.

³² Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita, Brno 2007, str.12.

³³ Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor v civilních věcech, Právní fórum 2/2005, příloha Evropské právo, str. 42.

4.2. Období po Amsterdamu

4.2.1. Nová hlava IV Smlouvy o ES

Spolupráce mezi členskými státy EU v oblasti civilního soudnictví však nezůstala pouze na úrovni mezinárodních smluv. K výrazné změně došlo přijetím Amsterodamské smlouvy z roku 1997³⁴ (v platnost vstoupila v roce 1999)³⁵. Amsterodamská smlouva převádí justiční spolupráci ve věcech civilních ze třetího - mezivládního - pilíře, do prvního - komunitárního - pilíře. Ve třetím pilíři tak zůstává jen policejní a justiční spolupráce ve věcech trestních.

Do Smlouvy ES byla Amsterodamskou smlouvou včleněna nová hlava IIIa (dnes IV), nazvaná Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob, do které byla nově justiční spolupráce v civilních věcech převedena ze třetího pilíře. Název této hlavy nebyl zvolen příliš šťastně, celá soukromoprávní oblast se skrývá právě pod označením „jiné politiky“.³⁶ Úvodní článek této hlavy, čl. 61, klade Společenství za cíl postupné vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva a zmocňuje Radu k přijetí opatření k dosažení tohoto cíle.

4.2.2. Prostor pro vydávání nařízení

Orgány ES včleněním této nové hlavy získávají pravomoc vytvářet pro oblast civilní justice komunitární právní úpravu cestou vydávání aktů sekundárního práva. Základem pro jejich přijímání je čl. 65 Smlouvy o ES, podle nějž jsou opatření v oblasti justiční spolupráce v civilních věcech s mezinárodním prvkem přijímána podle článku 67 Smlouvy o ES za podmínky, že jsou taková opatření nutná k náležitému fungování vnitřního trhu. Termínem opatření se zde označuje jakýkoliv akt Rady, včetně aktů sekundárního práva jako jsou nařízení a směrnice.

³⁴ Smlouva o založení Evropského společenství (konsolidované znění 1997) Úřední věstník C 340 ze dne 10. listopadu 1997.

³⁵ Ondřej, J., Plchová, B., Abrahám, J., Pulgert, M.: Ekonomické a právní aspekty podnikání v Evropské unii, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2007.

³⁶ Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita, Brno 2007, str.17

Poukaz na kritérium „potřeby náležitého fungování vnitřního trhu“ se objevoval pravidelně v preambulích jednotlivých nařízeních, přijímaných za účelem provádění ustanovení čl. 65 Smlouvy o ES. V poslední době však ustupuje do pozadí. U některých právních předpisů sekundárního práva lze naplnění tohoto kritéria hledat jen obtížně, např. v oblasti jednotné kolizní a procesní regulace rodinného či perspektivně dědického práva. Potřebou volného pohybu osob a náležitého fungování vnitřního trhu byla např. odůvodněna úprava soudní příslušnosti a uznávání rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem (srov. bod (4) Preambule Nařízení Brusel II).³⁷ Toto nařízení bylo zrušeno Nařízením Brusel IIa, které již v Preambuli poukaz na toto kritérium neobsahuje. Je zřejmé, že sféra evropského mezinárodního práva soukromého se bude neustále rozšiřovat a vazba na „náležité fungování vnitřního trhu“ bude stále volnější.³⁸

Článek 65 Smlouvy o ES vyjmenovává demonstrativní výčet opatření, která mají být v oblasti soudní spolupráce v civilních věcech vydávána. Jsou jimi zejména opatření, vydaná za účelem zlepšení a zjednodušení systému mezinárodního doručování soudních a mimosoudních písemností, opatření pro spolupráci při opatrování důkazů, a opatření pro uznání a výkon soudních a mimosoudních rozhodnutí v civilních a obchodních věcech. Dále mohou být podle tohoto článku vydávány instrumenty na podporu slučitelnosti kolizních norem platných v členských státech nebo k řešení konfliktů pravomocí. Posledním okruhem jsou ta opatření, která mají za cíl přispět k odstraňování překážek řádného průběhu občanskoprávních řízení, v případě potřeby je možné na základě článku 65 také vydávat opatření na podporu slučitelnosti úprav občanskoprávního řízení v členských státech.³⁹

Založení pravomoci orgánů ES pro tuto oblast vede k tomu, že mizí nutnost uzavírat mezinárodní smlouvy. Otázky spadající do této oblasti je nyní možno upravovat rychleji a zdánlivě jednodušeji pomocí aktů sekundárního práva. Zatímco sjednávání mezinárodní smlouvy je značně zdlouhavé a procedura jejího vstupu v platnost, vyžadující ratifikaci všech členských států, je ještě zdlouhavější, akt sekundárního práva

³⁷ Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 29. května 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem.

³⁸ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2008, str. 30.

³⁹ srovnej čl.65 Smlouvy o ES na:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:CS>

je připraven Komisí a po svém přijetí Radou vstupuje okamžitě v platnost⁴⁰. Rychlost přijímání takovýchto opatření však může být na druhé straně na úkor jejich kvality.

Pracovní skupiny expertů a mezivládní konference, které připravují text smlouvy, sice pracují dlouho, ale nepochybně kvalitněji, než úředníci Komise tvořící návrh pro Radu. Ratifikace mezinárodní smlouvy také vyžaduje v členských státech schválení národními parlamenty, které jsou ze schvalování aktů sekundárního práva ES vyloučeny, čímž se prohlubuje demokratický deficit v ES.⁴¹

V důsledku zařazení článku 65 do Smlouvy o ES se stala nepotřebnou forma regulace mezinárodního práva procesního pomocí subsidiárních dohod založených na článku 293 Smlouvy o ES. Možnost přijímat mezinárodní úmluvy podle článku 293 zůstala sice zachována, ale jednoznačně je dáána přednost nařízením. Většina nyní platných nařízení z oblasti mezinárodního práva procesního byla původně připravena právě jako subsidiární dohody, jejich ratifikace členskými státy však nebyla završena a jejich obsah byl s určitými nepřilíš podstatnými změnami převzat právě do těchto nařízení.⁴²

4.2.3. Výhrada Dánska, Velké Británie a Irska

Je nutné podotknout, že ne všechny členské státy Evropské unie měly v době přijímání Amsterodamské smlouvy stejně kladný názor na vytváření společného justičního prostoru. Zvláštními protokoly k Amsterodamské smlouvě vyloučily Dánsko, Velká Británie a Irsko ve vztahu k těmto státům aplikaci celé hlavy IV. Velká Británie a Irsko však tuto výhradu nevyužívají, zapojují se do přípravy aktů sekundárního práva v této oblasti a tyto akty jsou také pro oba státy závazné.

Zapojení Velké Británie a Irska má veliký význam nejen z hlediska politického, z právního hlediska totiž ukazuje, že ačkoliv obě země pocházejí ze systému common

⁴⁰ Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita, Brno 2007, str. 21.

⁴¹ Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita, Brno 2007, str. 21.

⁴² Pauknerová, M.: Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU – vybrané otázky, Právní rozhledy, číslo 9/2004, str.335.

law, který se v civilním řízení často liší, svoji participací na přijímaných nařízeních značně přispívají k úspěchu evropské úpravy civilního procesu.⁴³

Také Dánsko nedávno změnilo svůj dosavadní odmítavý postoj k jednotné úpravě mezinárodního práva procesního, když s účinností od 1. července 2007 dohodou⁴⁴ s Evropským společenstvím přistoupilo zatím alespoň k uplatňování nařízení Brusel I⁴⁵ na svém území. Dohodou je ve vztahu k Dánsku nařízení Brusel I nepatrně modifikováno, když se Dánsko například neúčastní přijímání změn nařízení a takové změny pro něj ani nejsou závazné. Podobná je také úprava přistoupení Dánska k pravidlům pro doručování soudních a mimosoudních písemností⁴⁶.

4.2.4. Jednání po uzavření Amsterodamské smlouvy

Nové pravomoci vytvořené Amsterodamskou smlouvou byly ještě podrobněji diskutovány na zasedání Evropské rady konané ve Vídni 11. a 12. prosince 1998, kde byl přijat tzv. Vídeňský akční plán. Jeho obsahem byla pravidla upravující doporučení, jak nejlépe implementovat ustanovení Amsterodamské smlouvy na oblast svobody, bezpečnosti a spravedlnosti. Důraz byl kladen mimo jiné i na sblížení norem z oblasti procesního práva.⁴⁷

Také na svém zasedání v Tampere ve dnech 15. a 16. října 1999 se Evropská rada zabývala otázkami justiční spolupráce v civilních věcech. V Tampere byl formulován cíl vytvoření „skutečného prostoru spravedlnosti“ na základě zásady, že jednotlivcům ani podnikům nemá být bráněno v uplatňování svých práv neslučitelností nebo složitostí soudních a správních systémů členských států. Bylo zde řečeno, že je potřebné zlepšit přístup ke spravedlnosti všech občanů Společenství a byly zde také stanoveny tři

⁴³ Freudenthal, M.: The Future of European Civil Procedure, vol 7.5. Electronic Journal of Comparative Law, December 2003 in: Civil Procedure in Europe, Universiteit Utrecht, str. 229.

⁴⁴ Dohoda mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

⁴⁵ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

⁴⁶ Dohoda mezi Evropským společenstvím a dánským královstvím o doručování soudních a mimosoudních písemností v občanských a obchodních věcech.

⁴⁷ Rozeňhalová, N.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum, číslo: 2/2005, str. 43.

priority: vzájemné uznávání soudních rozhodnutí, zlepšení odškodňování obětí trestných činů a posílení sblížení v oblasti občanského práva.⁴⁸

V oblasti vzájemného uznávání soudních rozhodnutí mělo podle Rady dojít ke zjednodušení uznávací procedury, a v řízeních o spotřebitelských žalobách a obchodních žalobách malého rozsahu, v žalobách na výživné a na styk rozvedených rodičů s dítětem mělo dojít přímo k automatickému uznávání, bez možnosti uplatnění jakýchkoliv námitek.⁴⁹

4.2.5. Prejudiciální řízení

Z praktických důvodů bylo rozhodnuto, že podle znění Amsterodamské smlouvy se na soukromoprávní oblast nebude vztahovat obecná úprava prejudiciálního řízení podle článku č. 234 Smlouvy o ES. Důvodem byl nepochybně očekávaný nápor interpretačních dotazů v této vysoce specializované oblasti práva. Byla proto převzata koncepce obsažená v interpretačním protokolu k Bruselské úmluvě, která spočívá v tom, že Evropský soudní dvůr rozhoduje o výkladu (a nově i o platnosti aktů sekundárního práva v této oblasti) jen na návrh (dotaz) soudu poslední instance.⁵⁰

4.3 Nově přijímaná nařízení

Na základě článku 65 Smlouvy o ES docházelo od konce devadesátých let k přijímání řady aktů sekundárního práva, především nařízení. Nařízení je obecně závazné v celém svém rozsahu a je přímo použitelné v každém členském státě⁵¹. Na rozdíl od směrnice obecně nevyžaduje vydání vnitrostátního prováděcího předpisu, což by s sebou logicky neslo nebezpečí rozdílných právních úprav v jednotlivých členských státech. Z tohoto důvodu je nařízení považováno za nejefektivnější nástroj sjednocování práva Evropského společenství.⁵²

⁴⁸ Soudní spolupráce v občanskoprávních věcech v Evropské unii, Příručka pro právníky, www.eurocivil.info.

⁴⁹ Rozeňalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita, Brno 2007, str. 24.

⁵⁰ srov. čl. 68 a čl. 234 Smlouvy o ES.

⁵¹ srov. čl. 249 Smlouvy o ES.

⁵² Pauknerová, M.: Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU – vybrané otázky, Právní rozhledy, číslo 9/2004, str. 334.

Kromě jednotlivých nařízení vznikla pro usnadnění spolupráce států v oblasti občanského a obchodního soudnictví také Evropská soudní síť, jejíž internetové stránky mají pomoci profesionálním právníkům i laikům v orientaci v právních předpisech jednotlivých států i v předpisech, které pro tuto oblast vydalo samo společenství.

O těchto přijatých opatřeních, dalších významných událostech, a o předpisech, které Komise v této oblasti připravuje, bude podrobněji pojednáno v následujících odstavcích této kapitoly.

4.3.1 Nařízení Brusel I

Bezesporu nejpoužívanějším nařízením z této oblasti je nařízení Brusel I.⁵³ Nahrazuje Bruselskou úmluvu, která se v průběhu svého používání plně osvědčila a kterou nařízení s několika nepodstatnými změnami přijímá.

Nařízení je významné pro dvě oblasti. Obsahuje podrobnou úpravu přímé mezinárodní příslušnosti v občanských a obchodních věcech, jejíž aplikace záleží zásadně pouze na bydlišti žalovaného a která se tak stává obecnou soudní příslušností. Další možností určení příslušnosti podle nařízení je volba žalobce, ve kterém ze smluvních států podá žalobu, tedy příslušnost daná volbou. Nařízení dále upravuje výlučnou příslušnost a připouští také prorogační dohodu. Výjimkou z ustanovení o příslušnosti je řízení o předběžném opatření, kdy navrhnout předběžné opatření podle vnitrostátního práva smluvního státu je možné i u nepřislušného soudu.

Druhou oblastí je úprava uznání a výkonu rozhodnutí vydaných v členských státech. Tato úprava je podstatně zjednodušená a řízení podle ní přispívá k efektivitě soudního procesu a jeho účelu, zejména proto, že mezinárodní příslušnost soudu, který vydal rozhodnutí, není přezkoumávána, a nařízení obsahuje pravidla rychlého a efektivního vykonávacího řízení. Odepřít uznání lze tehdy, jestliže by bylo v rozporu s veřejným

⁵³ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

pořádkem, nebo jestliže žalovanému nebyl umožněn řádný proces. Nařízení výslovně zakazuje přezkoumávání ve věci samé.⁵⁴

V tomto nařízení byla zeslabena úloha principu státního občanství, upravena byla přímá mezinárodní příslušnost soudní, redukce důvodů odeřzení uznání a výkonu rozhodnutí také významným způsobem přispěla k efektivnosti řízení. Výkon je nově možný i u předběžně vykonatelných zahraničních exekučních titulů a rozhodnutí o předběžných opatřeních.⁵⁵ Samotný způsob výkonu nechává nařízení na vnitrostátní úpravě, což se v současné době jeví jako největší slabina procesu uznání a výkonu rozhodnutí.

4.3.2 Nařízení Brusel IIa

Z oblasti rodinného práva, které také podléhá režimu justiční spolupráce v občanských věcech ve smyslu čl. 65 Smlouvy o ES je i nařízení Brusel IIa⁵⁶.

Podrobný rozbor nařízení Brusel IIa bude předmětem páté části diplomové práce, v této kapitole se mu proto nebudu podrobněji věnovat.

4.3.3 Nařízení o spolupráci soudů

Soubor procesních nařízení týkajících se řízení ve věcech občanských a obchodních doplňuje Nařízení o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských a obchodních věcech.⁵⁷ Nařízení navazuje na ustanovení Haagské úmluvy z 18. března 1970 o provádění důkazů v zahraničí v občanských a obchodních věcech.

Nařízení se vztahuje na občanské a obchodní věci, pokud dožadující soud jednoho členského státu požádá příslušný soud jiného členského státu, aby pro něj provedl dokazování, nebo aby směl dokazování v tomto státě provést přímo. Komunikace mezi

⁵⁴ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.: Evropské právo, 3.vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 680.

⁵⁵ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.: Evropské právo, 3.vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 681.

⁵⁶ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

⁵⁷ Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.

dožadujícím a dožádaným soudem probíhá přímo, členské státy vyhotoví seznam, které soudy budou na jejich území a s působností pro která území provádět dokazování na základě žádostí podaných v souladu s nařízením.⁵⁸

Nařízení v přílohách upravuje vzor formulářů pro žádosti o provedení důkazů, stanoví také závazné lhůty, ve kterých je dožádaný soud povinen žádosti vyhovět, nebo alespoň uvědomit dožádaný soud, nemůže-li lhůtu dodržet.

4.3.4 Nařízení o doručování

Ke zlepšení rychlosti a efektivity soudních řízení na území Evropské unie má přispět také nařízení o doručování⁵⁹, které je první úpravou v této oblasti, protože mezinárodní smlouva o doručování z 26. května 1997 nevstoupila nikdy v platnost.⁶⁰

Nařízení se vztahuje na občanskoprávní a obchodní věci, ve kterých je potřeba zprostředkovat soudní nebo mimosoudní písemnosti z jednoho členského státu do druhého, za účelem doručení. Soudní písemnosti zahrnují návrhy, svědectví, doručky, potvrzení a jiné dokumenty. Nařízení zavazuje každý členský stát, aby určil veřejné činitele, úřady či jiné osoby, jejichž prostřednictvím budou do ostatních členských států předávány a naopak z nich přijímány písemnosti k přeshraničnímu doručení.

Přílohy nařízení upravují vzor formulářů, které musí vyplněné doprovázet doručovanou písemnost. Tu není potřeba překládat do jazyků států doručení, odesílající orgán musí nicméně žadatele o doručení upozornit, že adresát má za této situace právo převzetí písemnosti odmítnout. Doručení by mělo proběhnout bez zbytečného odkladu od převzetí písemnosti.⁶¹

⁵⁸ Dědič, J., Čech, P.: Obchodní právo po vstupu do EU, 2. vydání, BOVA POLYGON, Praha 2005, str. 465.

⁵⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 ze dne 13. listopadu 2007 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech (doručování písemností) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000.

⁶⁰ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.: Evropské právo, 3. vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 685.

⁶¹ Dědič, J., Čech, P.: Obchodní právo po vstupu do EU, 2. vydání, BOVA POLYGON, Praha 2005, str. 462.

4.3.5 Směrnice o zlepšení přístupu k soudům

Jedním z předpokladů uskutečnění prostoru svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii je přístup k soudům, který má zajistit Směrnice o zlepšení přístupu k soudům ve sporných věcech.⁶² Tohoto cíle chce směrnice dosáhnout pomocí stanovení společných kritérií pro poskytování osvobození od procesních nákladů. Směrnice se vztahuje na přeshraniční spory, kdy jedna ze stran má svoje bydliště, nebo obvyklý pobyt v jiném členském státě než v tom, ve kterém má sídlo soud, nebo jiná instituce provádějící sporná, či exekuční řízení.⁶³

Osvobození od soudních poplatků je poskytováno v zásadě příslušným orgánem členského státu, kde má sídlo soud rozhodující v daném sporném řízení. Členské státy poskytují osvobození fyzickým osobám na základě jejich ekonomické situace, pro žádost o osvobození stanoví nařízení jednotný formulář, který žadatel zašle příslušnému orgánu ve svém domovském státě. Pro Českou republiku je tímto orgánem Ministerstvo spravedlnosti.

4.3.6 Nařízení o úpadkovém řízení

Zajistit uznání zahraničních účinků konkurzních řízení má za úkol nařízení o úpadkovém řízení⁶⁴, které má značný význam pro tuzemské i zahraniční podnikatele. Ve své oblasti je první úpravou svého druhu. Těžiště úpravy spočívá ve vymezení řady kolizních norem úpadkového práva, jež pomáhají určit, ve kterém státu a podle jakého práva se úpadek prohlásí i jaké budou jeho účinky v rovině hmotněprávní.⁶⁵

Konkurzní řízení všeho druhu, která byla zahájena v jednom státě, ve kterém má dlužník své hlavní zájmy, jsou automaticky uznávána v ostatních členských státech, aniž by bylo zapotřebí jakýchkoliv formalit. Má-li však dlužník v jiném členském státě svoji pobočku, může být v tomto smluvním státě zahájeno paralelní, sekundární konkursní

⁶² Směrnice Rady 2003/8/ES ze dne 27. ledna 2003 o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech.

⁶³ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.: Evropské právo, 3.vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 686.

⁶⁴ Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení.

⁶⁵ Dědič, J., Čech, P.: Obchodní právo po vstupu do EU, 2. vydání, BOVA POLYGON, Praha 2005, str. 465n.

řízení, které je však současně řízením likvidačním. Tohoto paralelního konkurzního řízení se mohou zúčastnit všichni věřitelé.⁶⁶

4.3.7 Evropský exekuční titul

Dalším klíčovým procesním předpisem pro oblast mezinárodního práva procesního je Nařízení o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky.⁶⁷ Nařízení věcně navazuje na Brusel I., tím, že podstatně zjednodušuje výkon vybraných soudních rozhodnutí a dalších exekučních titulů tak, že odstraňuje požadavek, aby rozhodnutí byla před exekucí prohlášena za vykonatelná v jiných členských státech, jak ukládá nařízení Brusel I.

Nařízení zahrnuje věci občanské a obchodní, ve kterých byla rozhodnutí vydána v řízení, ve kterém dlužník pohledávku nezpochybnil, ale také například při vydání rozhodnutí pro zmeškání, lze-li nepřítomnost dlužníka u jednání podle národních předpisů vykládat jako mlčky vyjádřené potvrzení existence nároku. Funkci evropského exekučního titulu budou plnit také veřejné listiny.

K tomu, aby se soudní rozhodnutí nebo veřejná listina staly evropským exekučním titulem, je třeba vydat ve státě jejich původu tzv. osvědčení evropského exekučního titulu na formuláři, který je přílohou nařízení. Zvláštní podmínky jsou kladeny na řízení, které předcházely vydání rozhodnutí, jež má být osvědčeno jako evropský exekuční titul.⁶⁸

4.3.8. Evropský platební rozkaz

Od 12. prosince 2008 bude použitelný nový právní nástroj pro zjednodušení a urychlení vymáhání pohledávek v jednotlivých členských státech – evropský platební rozkaz⁶⁹. Toto nařízení umožňuje vybudovat v Evropské unii jednotný systém vymáhání

⁶⁶ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.: Evropské právo, 3.vydání, C.H.Beck, Praha 2006, str. 687.

⁶⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky.

⁶⁸ Dědič, J., Čech, P.: Obchodní právo po vstupu do EU, 2. vydání, BOVA POLYGON, Praha 2005, str. 459.

⁶⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu.

přeshraničních dluhů. Cílem je rychlejší a účinnější vymáhání splatných a dosud neuhrazených přeshraničních pohledávek občanské a obchodní povahy o jejichž právní povaze není mezi stranami závazkového vztahu spor.

Podstatou je zavedení zvláštního soudního řízení v členských státech, jehož účelem bude vydání evropského platebního rozkazu. Pro všechny členské státy tak bude existovat jednotné řízení pro vymáhání nesporných peněžních nároků, které by se v co nejširší míře mělo zakládat na použití vzorových formulářů pro komunikaci mezi soudem a stranami, což usnadní s tím spojenou administrativu a umožní využití automatizovaného zpracování údajů.⁷⁰

Evropský platební rozkaz vykonatelný v jednom členském státě je automaticky vykonatelný i v ostatních členských státech Evropské unie, jeho uznání není možné napadnout. Výkon evropského platebního rozkazu je možné zamítnout pouze v taxativně uvedených případech, jako je např. neslučitelnost s dříve vydaným evropským platebním rozkazem nebo rozhodnutím.

4.3.9 Evropské řízení o drobných nárocích

Po přijetí nařízení o evropském platebním rozkazu a evropském exekučním titulu se Komise začala zabývat také možnostmi zjednodušit soudní řízení o sporech týkajících se těchto nesporných, nebo hodnotou nepatrných nároků v přeshraničních sporech a snížit náklady na tato řízení. Jako alternativou ke stávajícím vnitrostátním procesním předpisům bylo přijato nařízení, kterým se vytváří další druh soudního řízení, evropské řízení o drobných nárocích.⁷¹ Toto nařízení se použije od 1. ledna 2009.

Evropské řízení o drobných nárocích se použije pro přeshraniční občanskoprávní a obchodní spory, kde hodnota nároku nepřesahuje v době doručení žalobního formuláře soudu částku 2000 EUR. Při určení výše částky se přitom nepřihlíží k výši úroků, nákladům a ostatním výlohám. Řízení je zásadně písemné a probíhá pomocí vzorových formulářů, které slouží pro komunikaci mezi soudem a stranami. Nicméně, uzná-li to

⁷⁰ Nováková, B., Frey, J.: Evropský platební rozkaz, Právní rádce, 7/2007, str. 20.

⁷¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 ze dne 11. července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích.

soud za nutné, nebo požádá-li o to protistrana, může soud nařídit i ústní jednání. Aby nařízení skutečně přispělo k urychlení řízení o drobných nárocích, stanoví také lhůty pro různé procesní úkony, jako je vyjádření žalovaného, podání vzájemné žaloby i lhůty, které zavazují soud při doručování podání účastníků i při samotném rozhodování ve věci.

Toto nařízení by také mělo zjednodušit uznání a výkon rozhodnutí vydaného v jiném členském státě. Rozhodnutí vydané v rámci evropského řízení o drobných nárocích v jednom členském státě se totiž uzná a vykoná v jiném členském státě, aniž je nutné prohlášení vykonatelnosti a bez možnosti napadnout jeho uznání. Samotný způsob výkonu rozhodnutí pak stanoví vnitrostátní předpisy.

4.3.10 Evropská soudní síť

Pro účely usnadnění spolupráce mezi členskými státy v občanských a obchodních věcech byla v roce 2001 na návrh Komise vytvořena Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci⁷². Jejím úkolem je pomáhat právníkům i laickým uživatelům v orientaci v právních předpisech jednotlivých členských států formou přehledů o vnitrostátní úpravě jednotlivých druhů řízení a vytvořit tak možnost zajistit lepší a rychlejší ochranu svých zájmů, nebo zájmů klienta.

Tento informační systém je dostupný ve všech úředních jazycích EU prostřednictvím webových stránek: http://ec.europa.eu/civiljustice/index_cs.htm. Pomocí odkazů na nejvíce používané druhy soudních řízení a na nejběžnější životní situace lze rychle a srozumitelně získat základní přehled o tom, jak jsou tyto situace upraveny v každém členském státě a na které orgány domovského, či druhého členského státu je možné se obrátit. Stránky také obsahují přehled předpisů, které pro jednotlivé oblasti vydalo samo Společenství, stejně tak jako přehled nejdůležitějších dokumentů a organizací mezinárodního práva.

⁷² Rozhodnutí Rady ze dne 28. května 2001 o vytvoření Evropské soudní sítě pro občanské a obchodní věci.

4.3.11. Přípravovaná nařízení

Evropská Komise, v souladu s cíli, které Evropská rada stanovila na svém zasedání v Tampere, pokračuje ve své snaze vytvořit skutečný prostor spravedlnosti a navrhuje, nejdříve formou Zelených knih později přepracovaných v návrh nařízení či směrnice, další opatření, která pokládá za nezbytná k dosažení tohoto cíle. Zelená kniha jako nezávazný instrument představuje návrh opatření, které Komise plánuje přijmout, je pracovním dokumentem, podle kterého se na přípravě daného opatření mohou podílet kromě Komise také další zainteresované subjekty.

Například v souladu se Zelenou knihou o řešení problémů spojených s vymáháním pohledávek výživného⁷³, předložila dne 15. prosince 2005 Komise Radě návrh nařízení o příslušnosti, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech vyživovací povinnosti.⁷⁴ Cílem tohoto návrhu je odstranit řadu překážek, které v současné době stále omezují úspěšné vymáhání pohledávek výživného v celé Evropské unii.

Tento návrh má umožnit vytvoření takového právního prostředí, které bude reagovat na očekávání osob oprávněných k výživě, které umožní získat snadno, rychle a - což je nejdůležitější - bez nákladů exekuční titul, jenž se bude bez překážek pohybovat v rámci evropské soudní sítě, a především dosáhnout vyplacení pravidelných dávek dlužného výživného.⁷⁵ Návrh nařízení dosud nebyl přijat. Jedním z důvodů pro odklad jeho přijetí je také zřejmě fakt, že většina členských států, kromě Lotyšska, Litvy a Malty, již vzájemnou úpravu o vymáhání výživného má, a to Úmluvu uzavřenou dne 20. června 1956 o vymáhání výživného v cizině.

⁷³ Green Paper – Maintenance Obligation (COM/2004/0254 final).

⁷⁴ Návrh nařízení Rady o příslušnosti, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráce ve věcech vyživovací povinnosti {SEK(2005) 1629}.

⁷⁵ Evropská soudní síť :

http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ec_cs.htm.

4.3.12. Zelené knihy

Z dalších okruhů, které Komise zatím ve formě Zelených knih navrhuje, lze zmínit například myšlenku obstavení bankovních účtů⁷⁶, aby tak byla řešena doposud nejslabší část úpravy volného pohybu rozsudků, a to jejich samotný výkon.

Celá řada plánovaných opatření je z oblasti rodinného práva, kde jsou připraveny Zelené knihy pro úpravu majetkových poměrů v manželství⁷⁷, pro otázky dědictví a závěti⁷⁸ a v neposlední řadě také Zelená kniha pro úpravu rozhodného práva a příslušnosti soudu v záležitostech, které se týkají rozvodu.⁷⁹

Zatím nejnovějším návrhem je Zelená kniha o transparentnosti dlužnickových aktiv⁸⁰. Připravované opatření, pravděpodobně zase ve formě nařízení, by mělo řešit obtíže, které způsobuje nedostatečná vědomost soudu o pohybu dlužníka a o pohybu jeho aktiv, čímž se podstatně snižuje možnost uspokojení věřitele z majetku dlužníka. Cílem by mělo být zlepšení informovanosti soudů prostřednictvím Evropské soudní sítě, nebo také zlepšení přístupu k veřejnoprávním registrům v jednotlivých členských státech.

4.4. Evropský civilní kodex

Jedna z idejí, která vznikla ještě před vytvořením jednotného vnitřního trhu, byla idea Evropského civilního kodexu. V roce 1987 se podklady pro jeho přípravu začala zabývat pracovní skupina, kterou tvořili přední odborníci v oblasti procesního práva z tehdejších dvanácti členských zemí. Ve své závěrečné zprávě shrnula pracovní skupina obsáhle nejdůležitější důvody pro harmonizaci procesního práva.⁸¹

⁷⁶ Zelená kniha o zlepšení účinnosti výkonu soudních rozhodnutí v Evropské unii: obstavení bankovních účtů (SEK(2006) 1341).

⁷⁷ Zelená kniha o kolizním právu v oblasti úpravy majetkových poměrů v manželství, zabývající se převážně otázkou soudní příslušnosti a vzájemného uznávání (SEK(2006) 952).

⁷⁸ Zelená kniha o dědictví a závětích KOM(2005) 65.

⁷⁹ Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech KOM (2005) 82.

⁸⁰ Zelená kniha - Účinný výkon soudních rozhodnutí v Evropské Unii: transparentnost dlužnickových aktiv (KOM/2008/0128 konečném znění).

⁸¹ Storme, M.: General Introductory Report to the Final Report of the Working group for the Approximation of the Civil Procedure Law in Europe, in sborník: Civil Procedure in Europe, Universiteit Utrecht.

Pracovní skupina vycházela z těch předpokladů, že členské státy mohou v řízení na základě kolizních norem používat cizí hmotné právo, ale za všech okolností použijí svoje národní předpisy procesního práva (lex fori). To může být podstatné nejen z hlediska např. shromažďování důkazů, procesní předpisy mohou totiž ovlivnit možnost právnických osob obhajovat své zájmy před soudem tím, že odlišně posoudí její právní subjektivitu.

Skupina porovnávala úpravu civilního řízení v jednotlivých členských státech a narazila na značné odlišnosti ve třech základních posuzovaných bodech. Kritérii pro porovnání byly náklady civilního řízení, délka řízení a druhy přiznaných náhrad. Bylo zjištěno, že například jen úprava úrokové sazby pro peněžitá plnění se lišila od 4% v Německu do 34% v Řecku, výše příjmů pro osvobození od soudních poplatků se lišila od 3 800 ECU v Anglii a Walesu do 22 000 ECU v Dánsku. Tyto značné rozdíly mohly totiž vést nejen k diskriminaci stran, mohly také podporovat forum shopping, a následný market shopping, kdy si zahraniční firma raději zvolily obchodního partnera z té země, jejíž systém procesního práva nabídl větší výhody řízení z hlediska časové náročnosti, nákladů a efektivity.

Základní text modelového zákona byl uveřejněn v roce 1994. Je však nutné dodat, že se nejednalo o komplexní zákon, navrhovaná úprava se týkala jen některých citlivých problémů civilního práva.⁸² Byl to první pokus pro harmonizaci civilního práva od přijetí Bruselské úmluvy.

⁸² Raban, P.: Unifikace soukromého práva v EU a u nás, Právní rozhledy, 11/2008, str.400.

5. Nařízení Brusel IIa

5.1 Vývoj úpravy v oblasti rodinného práva

Ani oblast rodinného práva neunikla pozornosti Evropské komise. S původním cílem Společenství, vytvořením jednotného vnitřního trhu, má sice na první pohled jen málo společného a mohlo by se tak zdát, že jen těžko splní jednu z podmínek, které opravňují Společenství vydávat legislativní opatření, a to sice jejich nezbytnost k řádnému fungování vnitřního trhu.

Rozvoj jednotného vnitřního trhu je podmíněn zajištěním jedné ze čtyř základních svobod – zajištěním volného pohybu osob. Protože s migrací osob po území Evropské unie souvisí i vznik a popřípadě zánik jejich rodinných vazeb, začala se EU zabývat také otázkami manželství, rozvodů, rodičovské zodpovědnosti a dědictví. Případy z oblasti rodinného práva jsou totiž v soudní praxi jednou z nejfrekventovanějších oblastí sporů s mezinárodním prvkem, což přirozeně platí i ve vztahu k osobám ze členských států EU, zejména států sousedících s ČR.⁸³

Jako první vznikla v této oblasti Úmluva ze dne 28. května 1998, která upravovala pravidla pro příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských. Úmluva byla uzavřena ještě před vstupem Amsterodamské smlouvy v platnost, tudíž ve formě subsidiární dohody. V této formě však úmluva nikdy nevzešla v platnost, její text byl přejet do Nařízení Brusel II⁸⁴ a přizpůsoben tak, aby korespondoval s úpravou příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí obsaženou v nařízení Brusel I.

Nařízení bylo použitelné i pro příslušníky třetích zemí, jestliže jejich svazky měly dostatečně silnou vazbu na území členského státu⁸⁵. Použilo se pro řízení týkající se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné a rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti v případě, že s těmito řízeními úzce souvisela.

⁸³ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2008, str. 178.

⁸⁴ Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 29. května 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem.

⁸⁵ Čl. 8 preambule nařízení Brusel I.

Nevýhodou nařízení bylo, že úprava rodičovské zodpovědnosti se týkala pouze těch případů, byla-li projednávána v souvislosti s rozvodovým řízením manželů – rodičů dětí. Omezovala se tedy pouze na úpravu rodičovské zodpovědnosti u těch dětí, jejichž rodiče byli manželi, a to pouze v souvislosti s rozpadem jejich manželství. Mimo působnost nařízení zůstala úprava rodičovské zodpovědnosti u těch dětí, jejichž rodiče nebyli manželi, nebo také úprava rodičovské zodpovědnosti k dětem v době po rozvodu manželství. Tato úprava tak fakticky diskriminovala zejména děti narozené mimo manželství.⁸⁶

Z tohoto důvodu a také na podnět Francie z 3. července 2000, předložila Komise v roce 2002 návrh nového znění nařízení, které přejalo v podstatě v nezměněné podobě předchozí úpravu ustanovení týkajících se rozvodu manželství, ale které bylo rozšířeno v části obsahující problematiku rodičovské zodpovědnosti⁸⁷. Oproti předešlému nařízení obsahoval návrh tyto základní odlišnosti: rozšíření působnosti nařízení na všechna rozhodnutí týkající se rodičovské zodpovědnosti, zaručení práva dítěte být ve styku s oběma rodiči a předcházení únosům dětí rodiči v rámci EU⁸⁸. Návrh byl přijat 27. listopadu 2003 jako nařízení Brusel IIa⁸⁹.

Nařízení Brusel II novelizované na Brusel IIa je zatím jediné legislativní opatření, které spadá do oblasti rodinného práva. Komise se v současné době zabývá komplexní úpravou rozvodových záležitostí – v Zelené knize o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech⁹⁰ a v návrhu novely nařízení Brusel IIa. Podle této zelené knihy a návrhu chce Komise zvýšit jistotu a legitimní očekávání manželů o tom, jakým právem se bude řídit rozvod jejich manželství, aby v každé situaci bylo předem jasné nejen který soud má o jejich rozvodu rozhodovat, ale také nově právo kterého členského státu se při tomto řízení použije. Možnost výběru příslušnosti soudu daná

⁸⁶ Knapová, J.: Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti, in Právní zpravodaj, 10/2006, str.10.

⁸⁷ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, in Právní fórum, 8/2005, str. 281.

⁸⁸ Knapová, J.: Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti, in Právní zpravodaj, 10/2006, str.10.

⁸⁹ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

⁹⁰ Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech, SEC(2005) 331, KOM/2005/0082 konečném znění dostupná na <http://eur-lex.europa.eu>.

nařízením Brusel IIa, který pak na základě vlastních kolizních norem určí rozhodné právo pro rozvodové řízení a zejména značné rozdíly mezi úpravou rozvodů v jednotlivých členských státech, podle Komise vedou k nedostatečné právní jistotě a předvídatelnosti pro manželský pár a k potížím při uznání rozhodnutí o rozvodu vydaném v jiném členském státě, než ze kterého manželé pocházejí⁹¹.

Komise, rovněž formou zelené knihy⁹², pracuje současně na komplexní úpravě pohledávek výživného, které se také částečně rodinného práva dotýkají.

5.2 Úprava v ČR před vstupem do EU a přijatá opatření

Před vstupem ČR do Evropské unie se úprava příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských řídila dvoustrannými a mnohostrannými mezinárodními smlouvami, jinak ZMPS. Z mnohostranných úmluv sjednaných v této oblasti lze zmínit zejména Úmluvu o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití (sjednaná v Haagu 1. 6. 1970 a uveřejněná pod č.131/1976 Sb.), která stanoví podmínky uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití bez zvláštního uznávacího řízení, nebo také dvoustranné úmluvy sjednané se zeměmi bývalého sovětského bloku – např. úmluvy uzavřené mezi ČSSR a Bulharskou lidovou republikou, Maďarskou lidovou republikou, Mongolskou lidovou republikou, NDR, Polskou lidovou republikou, Rumunskou socialistickou republikou a SSSR, které se mimo jiné týkaly také například rozvodů a uznávání otcovství.

Ustanovení ZMPS, stejně tak jako sjednané dvou či vícestranné mezinárodní úmluvy se nadále uplatní ve vztahu s těmi státy, které nejsou členy Evropské unie, nebo mezi vztahy s těmi členskými státy, na které se opatření přijatá Evropskou unií v této oblasti nevztahují (Dánsko).

5.2.1. Pravomoc a příslušnost podle ZMPS

Vymezení pravomoci je nezbytným krokem k úspěšnému vydání rozhodnutí ve věci samé. Pravomoc českých justičních orgánů vůči cizině je vymezena dvojím způsobem.

⁹¹ Článek 2 Zelené knihy.

⁹² Green paper – Maintenance obligations, COM /2004/0254 final.

Děje se tak jednak českými právními předpisy (konkrétně § 37 - § 47 ZMPS), jimiž jsou vymezeny meze tuzemské pravomoci justičních orgánů, které tvoří zároveň hranice jejich tzv. mezinárodní pravomoci. Na druhé straně k němu dochází i nepřímým vymezením tzv. mezinárodní pravomoci nebo příslušnosti cizích orgánů. Tím jsou pak v poměru k ČR připuštěny hranice jurisdikce justičních orgánů jednotlivých cizích států, a to s výslovným uvedením těch věcí, v nichž je cizí jurisdikce vyloučena (srov. § 39 odst. 1, § 43 odst. 1 písm.c ZMPS). Vymezená pravomoc českých justičních orgánů je také dotčena případy vynětí z pravomoci, jako imunita státu a osob (srov. § 47 ZMPS).⁹³

Pokud nejde o výlučnou pravomoc českých justičních orgánů, jako je tomu např. ve věcech prohlášení za mrtvého (§ 43 odst.1 ZMPS), je skutečnost, že ve věci pravomocně rozhodl cizí orgán, pokud je takové rozhodnutí v ČR uznáváno, překážkou opětovného rozhodnutí českého orgánu o stejné věci.

Ve věcech rodinněprávních s mezinárodním prvkem přicházejí v praxi soudů v úvahu zejména věci rozvodu manželství, věci úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí, věci určení otcovství a věci osvojení.⁹⁴

5.2.2. Uznání a výkon podle ZMPS

Česká úprava uznání a výkonu cizích rozhodnutí v ZMPS byla již v době přijetí tohoto zákona velmi pokroková. Podle § 63 ZMPS jsou cizí rozhodnutí v ČR účinná, byla-li uznána českými orgány. Uznání znamená, že se cizímu pravomocnému rozhodnutí přiznají stejné právní účinky, jakoby šlo o rozhodnutí orgánu České republiky. Výkon uznaného cizího rozhodnutí se uskutečňuje stejně, jako se vykonává rozhodnutí českého orgánu.⁹⁵

Právní úprava uznání a výkonu cizích rozhodnutí je obsažena v § 63 až § 68 ZMPS a rozlišuje mezi uznáním rozhodnutí v majetkových věcech, které je bez dalšího uznáno tím, že se k němu přihlédne, jakoby šlo o rozhodnutí českého orgánu (srov. § 65),

⁹³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86, K mezinárodnímu prvku při činnosti soudu a notářství, část 1.B. Pravomoc a příslušnost soudu.

⁹⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86, K mezinárodnímu prvku při činnosti soudu a notářství, část 3.E. Věci rodinněprávní s mezinárodním prvkem.

⁹⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86, K mezinárodnímu prvku při činnosti soudu a notářství, část 4. Uznání a výkon cizích rozhodnutí.

nařízení soudního výkonu takového rozhodnutí je však nutné vždy odůvodnit, a mezi uznáním rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech určení otcovství (srov. § 67). Tato rozhodnutí, je-li alespoň jeden z účastníků řízení občanem České republiky, mohou být uznána pouze ve zvláštním uznávacím řízení, které probíhá podle ustanovení § 67 ZMPS před Nejvyšším soudem ČR a končí rozsudkem o uznání. Cizí rozhodnutí nelze uznat z taxativně stanovených důvodů (srov. § 64, § 67 odst. 3 a § 68 ZMPS).⁹⁶

Zvláštní úprava způsobu uznání cizích rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech určení otcovství je dána významem takovýchto statusových otázek, z povahy těchto věcí vyplývá, že tu jde jen o jejich uznání, nikoli výkon.⁹⁷

Řízení o uznání cizího rozhodnutí Nejvyšším soudem ČR je řízením návrhovým, jednání v těchto věcech nemusí být navrhováno a řízení, po slyšení Nejvyššího státního zástupce ČR k obsahu návrhu, končí vydáním rozsudku Nejvyššího soudu ČR, jímž se vyslovuje uznání cizího rozhodnutí za předpokladu, že jsou splněny všechny zákonem stanovené podmínky pro toto uznání. Jinak Nejvyšší soud návrh zamítne. Rozsudek o uznání se netýká žádných jiných výroků cizího rozhodnutí, a to ani jde-li o výroky rozhodnutí obsažené v tomtéž cizím rozhodnutí, jimiž bylo rozhodováno např. o výchově a výživě dětí pro dobu po rozvodu nebo o otázkách majetkové povahy.

K návrhu musí být připojen i doklad o tom, že alespoň jeden z účastníků řízení je občanem ČR, protože ve smyslu ustanovení § 68 ZMPS nepřichází v úvahu uznání rozsudku Nejvyšším soudem ČR tehdy, jestliže všichni účastníci řízení před cizím soudem byli cizími státními příslušníky. Tato rozhodnutí mají na území ČR bez dalšího uznávacího řízení stejné právní účinky, jako pravomocná rozhodnutí orgánů ČR, samozřejmě za obecného předpokladu, že se nepřičí veřejnému pořádku (srov. § 64 písm. d) a § 68 odst. 1 ZMPS).⁹⁸

Návrh na zahájení řízení o uznání cizího rozhodnutí podává Nejvyššímu soudu zpravidla ten, kdo byl účastníkem řízení před cizím soudem, v němž došlo k vydání

⁹⁶ Pokorný, M.: K otázce uznávání cizích rozhodnutí na území České republiky, in Právní rozhledy, č. 6/1994, str. 185.

⁹⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86, K mezinárodnímu prvku při činnosti soudu a notářství, část 4.A. Uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech rodinněprávních.

⁹⁸ Pokorný, M.: K otázce uznávání cizích rozhodnutí na území České republiky, in Právní rozhledy, č. 6/1994, str. 185.

rozhodnutí, které má být uznáno. Vedle tohoto účastníka řízení může podat uvedený návrh každý, kdo prokáže svůj právní zájem na uznání cizího rozhodnutí. K podání návrhu je oprávněn i Nejvyšší státní zástupce ČR (srov. § 67 ZMPS). Předmětem rozhodování před nejvyšším soudem může být také otázka uznání cizího rozhodnutí o neplatnosti manželství, které vychází z těch důvodů neplatnosti, které zakotvuje právní řád země, ve které bylo rozhodnutí vydáno.

Všechna tato rozhodnutí se také stávají podkladem pro zápis do matrik. Zamítavé rozhodnutí Nejvyššího soudu není překážkou projednání návrhu na rozvod manželství českým soudem, je-li alespoň jeden z manželů českým občanem.⁹⁹

Bylo-li manželství rozvedeno cizím soudem a některý z účastníků řízení, který je českým občanem, podá u českého soudu návrh na rozvod tohoto manželství s odůvodněním, že pravomoc cizího soudu k projednání návrhu na rozvod manželství nebyla dána, může obecný soud takový návrh projednat pouze v případě, že návrh na uznání tohoto rozhodnutí cizího soudu byl Nejvyšším soudem ČR zamítnut.¹⁰⁰

Pochybnosti někdy vyvolává skutečnost, že ZMPS se zmiňuje výslovně jen o uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových a o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských a věcech určení otcovství, avšak nic neuvádí o rozhodnutích, která nejsou ani statusovými rozhodnutími uznávanými podle § 67 ZMPS ani rozhodnutími ve věcech majetkových uznávanými podle § 65 ZMPS. Uvedené pochybnosti byly vyřešeny výkladovými závěry Nejvyššího soudu ČR¹⁰¹. Podle tohoto právního závěru je třeba ohledně uznání pravomocných cizích rozhodnutí v jiných věcech, než které výslovně upravuje ZMPS vycházet z toho, že se uznávají za podmínek upravených v jeho ustanoveních § 63 s § 64 a to způsobem obdobným s nakládáním s rozhodnutími ve věcech majetkových.¹⁰²

⁹⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86, K mezinárodnímu prvku při činnosti soudu a notářství, část 4.A. Uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech rodinněprávních.

¹⁰⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86, K mezinárodnímu prvku při činnosti soudu a notářství, část 3.E. Věci rodinněprávní s mezinárodním prvkem.

¹⁰¹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86, K mezinárodnímu prvku při činnosti soudu a notářství.

¹⁰² Pokorný, M.: K otázce uznávání cizích rozhodnutí na území České republiky, in Právní rozhledy, č. 6/1994, str. 185.

5.2.3. Opatření přijatá v souvislosti se vstupem ČR do EU

V souvislosti se vstupem České republiky do EU se od 1.5.2004 stala součástí právního řádu ČR také nařízení Brusel I a Brusel IIa, která obsahují pravidla pro uznávání a výkon rozhodnutí. I přesto, že nařízení jsou přímo účinná a mají přednost před vnitrostátní úpravou, bylo vhodné tuto skutečnost zohlednit ve vnitrostátní úpravě. Stalo se tak drobnou adaptační novelou ZMPS¹⁰³, kterou se doplnila dosavadní právní úprava o nový institut vykonatelnosti, který požadují jak obě nařízení, tak i Haagská úmluva¹⁰⁴. Vhodně byl zvolen postup minimálního zásahu do českého právního řádu, a to jednoduchým upravením konkrétního postupu pro použití institutu předvídaného zmíněnými nařízeními, resp. úmluvou, tzv. řízení o exequatur, který je českým procesním normám neznámý.¹⁰⁵

Za tímto účelem byl za stávající § 68 ZMPS vložen nový oddíl o třech paragrafech (§ 68a, § 68b a § 68c), který obecně upravil otázky související s uznáním a výkonem rozhodnutí justičních orgánů členských států EU.

K § 68a¹⁰⁶:

Zde novela stanovila působnost tohoto paragrafu obecně pro předpisy EU a mezinárodní smlouvy upravující otázku uznávání a prohlášení vykonatelnosti cizích rozhodnutí. Obecným odkazem je tak zajištěno, že v případě novelizace nařízení, nebo přistoupením k další mezinárodní smlouvě nebude nutné přijímat zvláštní právní úpravu.¹⁰⁷

¹⁰³ Zák.č. 361/2004 Sb. změna zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, ze dne 20.5.2004.

¹⁰⁴ Haagská úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, vyhlášená pod č. 141/2001 Sb.m.s.

¹⁰⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, ze dne 13.11.2003, sněmovní tisk 512/0.

¹⁰⁶ „§ 68a - Ustanovení tohoto oddílu se použijí v řízeních o uznání a výkonu cizích rozhodnutí, jiných veřejných listin a soudních smírů (dále jen "rozhodnutí"), v nichž se postupuje podle předpisu Evropských společenství nebo podle vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejíž ratifikaci dal Parlament souhlas, a již je Česká republika vázána (dále jen "mezinárodní smlouva").“

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, ze dne 13.11.2003, sněmovní tisk 512/0.

K § 68b¹⁰⁸:

Tento paragraf upravuje možnost uznat cizí rozhodnutí ve zvláštním řízení. Řízení o uznání podle Bruselských nařízení je totiž zahajováno v podstatě pouze tehdy, namítne-li někdo, kdo má na věci právní zájem, neuznání soudního rozhodnutí. Obecně jsou totiž soudní rozhodnutí uznávána zcela neformálně a automaticky. V případě sporu o uznání rozhodnutí je však soud příslušný takový spor rozhodnout, a to vyslovením výroku o tom, zda se rozhodnutí uzná či nikoliv. K tomuto může dojít buď jako řešení předběžné otázky v jiném soudním řízení, nebo jako samostatné řízení započaté na návrh. Náležitosti takového nařízení byly pouze upřesněny po formální stránce tak, aby byla zjištěna jednotnost soudní praxe.¹⁰⁹

K § 68c¹¹⁰

Zde je upraven institut prohlášení vykonatelnosti a procesní postup při odvolání proti rozhodnutí, u něž byl podán návrh na jeho výkon. Tento paragraf určuje postup soudu při prohlašování rozhodnutí za vykonatelná. Z obou nařízení Rady vyplývá, že o nařízení výkonu rozhodnutí rozhodne soud teprve poté, co již kladně rozhodl o návrhu na prohlášení vykonatelnosti. Neupravením této otázky by zde hrozila možnost nejednotného postupu českých soudů s přímými dopady např. na efektivnost vykonávacího řízení. ZMPS proto stanoví, že návrh na prohlášení vykonatelnosti lze podat současně s návrhem na nařízení výkonu rozhodnutí. V případě, že oprávněný tuto možnost zvolí a požádá zároveň o prohlášení vykonatelnosti i o samotný výkon

¹⁰⁸ „§ 68b - Požádá-li strana podle předpisu Evropských společenství nebo mezinárodní smlouvy, aby o uznání rozhodnutí bylo rozhodnuto ve zvláštním řízení, rozhodne soud o uznání rozsudkem. Jednání nemusí nařizovat.“

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, ze dne 13.11.2003, sněmovní tisk 512/0.

¹¹⁰ „§ 68c - 1) Současně s návrhem na prohlášení vykonatelnosti může být podán i návrh na nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce podle zvláštního právního předpisu. 2) V takovém případě rozhodne soud v jediném usnesení o obou návrzích samostatnými výroky, které musí být odůvodněny. Usnesení musí být odůvodněno, i když se rozhoduje jen o jednom z těchto návrhů.

(2) Postupoval-li soud podle odstavce 1 a je-li v předpisu Evropských společenství nebo mezinárodní smlouvě stanovena lhůta pro podání opravného prostředku proti rozhodnutí o uznání anebo o prohlášení vykonatelnosti cizích rozhodnutí, která je delší než lhůta stanovená zvláštním právním předpisem pro podání opravného prostředku proti rozhodnutí nařizujícímu výkon rozhodnutí nebo exekuci, platí tato delší lhůta i pro podání opravného prostředku proti rozhodnutí nařizujícímu výkon rozhodnutí nebo exekuci.

(3) Zkoumá-li odvolací soud důvody, pro něž lze cizí rozhodnutí neuznat, a tyto důvody nemohl dle příslušných předpisů Evropských společenství nebo mezinárodní smlouvy zkoumat soud v prvním stupni, pak, svědčí-li tyto důvody pro neuznání cizího rozhodnutí, odvolací soud zruší rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodne o zamítnutí návrhu.

(4) Rozhodnutí nemůže nabyt právní moci ve výroku nařizujícím výkon rozhodnutí nebo exekuci dříve než ve výroku, kterým se rozhodnutí prohlašuje za vykonatelné.“

rozhodnutí, soud pak rozhodne o obou otázkách v jediném rozhodnutí samostatnými výroky. Právní moc výroku o nařízení výkonu rozhodnutí je ale vázána na právní moc výroku o prohlášení vykonatelnosti v tom smyslu, že výrok o nařízení výkonu rozhodnutí nenabude právní moci dříve, než výrok o prohlášení vykonatelnosti.

Dále bylo nutné upravit odvolací lhůty, které jsou podle nařízení delší, než obecně stanoví občanský soudní řád. Délky lhůt pro odvolání proti oběma možným výrokům byly proto sjednoceny a oproti občanskému soudnímu řádu prodlouženy na dobu jednoho měsíce, nebo dvou měsíců pro případ, že povinný nemá bydliště ve státě, ve kterém řízení probíhá. Podáním odvolání proti rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti se ale běh odvolací lhůty pro podání odvolání proti rozhodnutí o nařízení výkonu rozhodnutí nestaví. V případě jejího marného uplynutí však nenabude usnesení právní moci ve výroku nařizujícím výkon rozhodnutí dříve, než soud rozhodne o odvolání proti prohlášení vykonatelnosti, resp. o opravném prostředku proti rozhodnutí o odvolání (srovnej čl. 44 nařízení Brusel I a čl. 34 nařízení Brusel IIa).

Ve třetím odstavci se ZMPS vypořádává se zvláštností odvolacího řízení, kdy podle obou nařízení nemůže prvoinstanční soud zkoumat důvody pro neuznání rozhodnutí. Tyto důvody jsou přezkoumatelné až v odvolacím řízení.¹¹¹

Institut prohlášení vykonatelnosti podle Bruselských nařízení je z hlediska vnitrostátní úpravy v ZMPS krokem zpět, když mezi uznáním a výkonem rozhodnutí zavádí ještě tento mezistupeň – exequatur a je tak komplikovanější než do té doby platná právní úprava. Stále zůstává otázkou, zda byla tato změna nezbytná, zejména též s ohledem na to, že v Evropské unii se do budoucna uvažuje o zrušení tohoto zvláštního řízení.¹¹² Výkon rozhodnutí (vyjma rozhodnutí ve věcech manželství a ve věcech určení otcovství) totiž jak již bylo uvedeno výše, žádné řízení, či prohlášení vykonatelnosti nepotřebuje, rozhodnutí je uznané pouze tím, že se k němu přihlédne a je možné bezprostředně nařídit jeho výkon.

¹¹¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, ze dne 13.11.2003, sněmovní tisk 512/0.

¹¹² Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa), Konference věnovaná kodifikaci soukromého práva, Část II., Příloha časopisu Právní fórum, 4/2006, str. 52.

V oblasti úpravy pravomoci tuzemských soudů, která je rovněž předmětem obou nařízení, zůstalo ZMPS nezměněno.

5.3 Předmět úpravy nařízení

Od vstupu České republiky do EU se pro oblast příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a věcech rodičovské zodpovědnosti, která byla doposavad upravena pouze v ZMPS a některých mezinárodních úmluvách, použije v rámci EU nařízení Brusel IIa. Jeho úkolem je zaplnit některé mezery, které vynecháním oblasti rodinného práva ze své úpravy vytvořilo nařízení Brusel I. Oblast úpravy použitelného práva v těchto řízeních zůstává nařízením nadále nedotčena.¹¹³

Vymezení osobní a věcné působnosti nařízení je zde úzce provázáno. Nařízení se vztahuje na subjekty (rodiče, resp. manžele a děti) vymezených druhů právních vztahů¹¹⁴. V článku 1 Brusel IIa stanoví, že se toto nařízení bez ohledu na druh soudu použije na občanskoprávní věci, které se týkají rozvodu, rozluky, nebo prohlášení manželství za neplatné a dále také otázek přiznání, výkonu, převedení a úplného, nebo částečného odnětí rodičovské zodpovědnosti. V odst. 2 tohoto článku je pak uveden demonstrativní výčet těch právních otázek, které nařízení upravuje, následován dalším odstavcem s negativním vymezením věcí, kterými se nařízení nezabývá.¹¹⁵

Použití slova „soud“ v čl. 1 odst.1 neomezuje použití nařízení jen na situace, kdy by vymezenou rodinněprávní věc rozhodoval soud. Soudem se podle nařízení má na mysli jakýkoliv orgán rozhodující ve vymezeném okruhu občanskoprávních vztahů¹¹⁶. Při posuzování aplikovatelnosti nařízení je proto na místě zaměřit se vždy spíše na obsah právního vztahu, než na orgán, do jehož pravomoci věc spadá. V celé řadě členských států totiž tímto orgánem může být i správní úřad (zpravidla matriční), nebo například

¹¹³ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹¹⁴ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 282.

¹¹⁵ Knapová, J.: Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti, in právní zpravodaj, ročník VII., č.10/2006, str.11

¹¹⁶ Srovnej čl. 2 nařízení Brusel IIa.

notář. Podmínkou tedy je, že se jedná o autoritativní rozhodnutí orgánu, který je nadán veřejnou mocí.¹¹⁷

V souvislosti s vymezením použitelnosti nařízení na věci rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné, může v některých členských státech vyvstat otázka, které z existujících forem legálně upraveného soužití dvou osob lze ještě podřadit pod pojem „manželství“ a tudíž pro případ ukončení tohoto svazku aplikovat nařízení Brusel IIa. Podle výkladu má nařízení na mysli pouze tradiční institut manželství, ne však další, manželství podobné instituty, jako je např. registrované partnerství osob stejného pohlaví. Otázkou ale zůstává, zda je nařízení použitelné pro rozvod manželství dvou osob stejného pohlaví, jak je například nyní upraveno v Holandsku, Belgii a Španělsku. Ačkoliv tyto státy používají pro označení obou druhů manželství stejné slovo, Evropský soudní dvůr by je ve své doktríně autonomního výkladu pravděpodobně odlišil.¹¹⁸

Další otázkou je, zda se Brusel IIa vztahuje také na řízení o určení, zda tu manželství je či není. Převažující názor se kloní k závěru, že tomu tak je, neboť výsledek řízení o neplatnost či řízení o tom, zda tu manželství je či není, je obdobný a ani z hlediska existující praxe uznání a výkonu není ani důvod rozlišovat kvalitu těchto dvou typů rozhodnutí.¹¹⁹

Nařízení naopak neupravuje majetkové záležitosti, které souvisí s rozvodem manželství, jako je otázka výživného mezi manželi, či rozdělení společného jmění manželů. K rozhodování těchto otázek budou příslušné soudy určeny podle nařízení Brusel I.

Koncepce rodičovské zodpovědnosti je v nařízení naopak upravena velmi široce, když se vztahuje na všechna práva a povinnosti, které se vztahují k dítěti, nebo k jeho

¹¹⁷ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 283.

¹¹⁸ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006, str.

¹¹⁹ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 283.

majetku a která jsou fyzické či právnické osobě svěřena rozhodnutím soudu, ze zákona nebo dohodou uznanou soudem.¹²⁰

Podle druhého odstavce prvního článku nařízení se otázky rodičovské zodpovědnosti mohou zejména týkat práva péče o dítě a práva na styk s dítětem, poručnictví, opatrovnictví a podobných institutů a určení osoby, orgánu nebo jiného subjektu odpovědného za dítě či za jeho jmění, nebo pověřených zastupováním dítěte, umístění dítěte do pěstounské rodiny nebo ústavní péče a opatření k ochraně dítěte spojených se správou, zachováním a nakládáním se jměním dítěte.

V souvislosti s rodičovskou zodpovědností se Evropský soudní dvůr zabýval výkladem pojmu „občanskoprávní věci“ (srov. čl. 1 odst.1 nařízení Brusel IIa), na které se má nařízení vztahovat¹²¹. Ve svém rozsudku stanovil, že i jediné rozhodnutí, které nařizuje okamžité převzetí péče o dítě a jeho umístění mimo vlastní rodinu do pěstounské rodiny, spadá pod pojem „občanskoprávní věci“ ve smyslu tohoto ustanovení, pokud toho rozhodnutí bylo přijato v rámci pravidel veřejného práva na ochranu dítěte.

Zpřesnění působnosti nařízení ve vztahu k věcem rodičovské zodpovědnosti je provedeno negativním (taxativním) výčtem otázek, na které nařízení Brusel IIa nedopadá.¹²² Jsou jimi otázky určení, nebo popření otcovství, rozhodnutí o osvojení, předadopční opatření nebo neplatnost či zrušení osvojení, příjmení a jméno dítěte, dosažení zletilosti, správa jmění nebo dědictví a opatření přijatá v důsledku trestných činů spáchaných dětmi¹²³. Rovněž otázka vyživovací povinnosti není předmětem úpravy Bruselu IIa, ale spadá do oblasti nařízení Brusel I.¹²⁴

Vymezení okruhu vztahů, které zahrnuje rodičovská zodpovědnost, odpovídá přístupu tuzemského práva (srov. § 31 a násl. Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění

¹²⁰ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹²¹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 27. listopadu 2007, Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce: Korkein hallinto-oikeus – Finsko, Věc C-435/06, Sbírka rozhodnutí 2007.

¹²² Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 284.

¹²³ Srovnej čl. 1 odst. 3 nařízení Brusel IIa.

¹²⁴ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

pozdějších předpisů). Přesto však lze výčet otázek v nařízení Brusel IIa považovat, i z pohledu tuzemské praxe, za vhodný, neboť některé právní řády například pod rodičovskou zodpovědnost nepodřazují všechny otázky správy jmění dítěte apod.

Původní přístup nařízení Brusel II byl v úpravě rodičovské zodpovědnosti striktnější. Důvodem změny je, že po přijetí Amsterodamské a posléze také Niceské smlouvy je kladen mnohem větší důraz na otázky sociální a lidskoprávní, mnohé mechanismy nařízení Brusel IIa jsou také motivovány konstrukcemi známými z Úmluvy o právech dítěte (počínaje obecným principem nejvyššího blaha a konče například zcela konkrétními projevy práva dítěte být slyšeno).¹²⁵

Nařízení neomezuje svoji aplikaci pouze na příslušníky Evropské unie žijící na území Unie. Použije se pro určení příslušnosti i ve vztahu k příslušníkům třetích zemí, za předpokladu, že existují dostatečně silné svazky s územím některého členského státu. Může se tak například použít i pro rozvod manželů, kteří jsou státními příslušníky nečlenských zemí a navrhovatel, na rozdíl od odpůrce, ani nemá své obvyklé bydliště na území některého členského státu.¹²⁶

Nařízení se použije ode dne 1. března 2005 ve všech členských státech s výjimkou Dánska¹²⁷. V plném rozsahu se použije na příslušná soudní řízení zahájená po 1. březnu 2005.¹²⁸ Nezbytnou podmínkou pro použití nařízení je samozřejmě také existence mezinárodního prvku, jako je např. obvyklé bydliště manželů či dítěte, nebo skutečnost, že je žádáno o uznání rozhodnutí jiného členského státu.

¹²⁵ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 283.

¹²⁶ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹²⁷ Srovnej čl. 72 nařízení Brusel IIa.

¹²⁸ Srovnej čl. 64 nařízení Brusel IIa.

5.4. Právomoc a příslušnost

V druhé kapitole nařízení Brusel IIa jsou v prvním oddíle upravena pravidla pro určení příslušnosti pro rozhodování ve věcech manželských a ve druhém oddíle stejné kapitoly pravidla, pro určení příslušnosti v záležitostech rodičovské zodpovědnosti.

5.4.1. Příslušnost ve věcech manželských

Článek 3 odst. 1 vyjmenovává několik faktorů, které slouží jako základ pro určení příslušnosti pro řízení o rozvodu, rozluce a neplatnosti manželství. Pořadí jejich uvedení v nařízení neznámá prioritu jejich použití, uplatní se rovnocenně, bez ohledu na pořadí. Ustanovení určují příslušný členský stát, nezabývají se příslušností uvnitř daného státu.¹²⁹ Těmito faktory jsou (a) obvyklé bydliště, (b) státní příslušnost, (c) domicil a (d) okolnosti stanovené vnitrostátním právem – tzv. zbytková příslušnost.

Ad (a):

Kritériem pro určení příslušnosti podle tohoto odstavce je obvyklé bydliště. Co je míněno pojmem bydliště vyložil ve svém rozhodnutí Evropský soudní dvůr, jako stálé a obvyklé centrum životních zájmů osoby zvolené s úmyslem trvalosti jeho existence. V nařízení Brusel IIa je u pojmu bydliště oproti úpravě v nařízení Brusel I použit termín „obvyklý“. Volbou tohoto adjektiva se tak požadavek relativní stálosti určitého místa jako bydliště vytrácí. Tato změna by mohla mít negativní následek v podobě forum shoppingu, kdy v rámci Evropské unie bude možné měnit bydliště s cílem účelově využít možnosti podat žalobu o rozvod ve státě, jehož úprava je pro manžele nebo jednoho z nich výhodnější, a to s ohledem na okolnosti časové i věcné.¹³⁰

Nařízení obsahuje taxativní výčet obvyklých bydlišť podle nichž je možné určit příslušnost. Jedná se např. o společné bydliště manželů, bydliště odpůrce, nebo bydliště navrhovatele v němž bydlel po stanovenou dobu. Právě poslední jmenovaná možnost –

¹²⁹ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹³⁰ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 284

stát bydliště navrhovatele – může, vzhledem k poměrně krátké době trvání povinnosti mít zde bydliště, vést k forum shoppingu.

Ad (b) a (c):

Pro podání návrhu u soudu určeného podle státní příslušnosti je nezbytné, aby státními příslušníky dotčeného státu byli oba manželé. Stejná podmínka se uplatní i pro domicil, který se pro tyto účely vykládá podle právních řádů Spojeného království a Irska.

Tato uvedená pravidla pro určení příslušnosti, podle kritérií obvyklého bydliště, státní příslušnosti a domicilu, jsou výlučná (srov. čl. 6 nařízení Brusel IIa), manžel, který má obvyklé bydliště na území některého členského státu, nebo je státním příslušníkem některého členského státu (nebo zde má domicil) může být v jiném členském státě žalován pouze podle těchto ustanovení.

Ad (d):

Kritérium zbytkové se použije pro případ, že na základě použití předchozích kritérií není pro řízení příslušný žádný soud. V této situaci se příslušnost určí v souladu s vnitrostátním právem. Vnitrostátní pravidla pro určení příslušnosti se použijí také v případě, že navrhovatel má obvyklé bydliště v jiném členském státě, než jehož je sám státním příslušníkem, a zároveň odpůrce není státním příslušníkem žádného členského státu a ani v žádném členském státě nemá své obvyklé bydliště.

Právě poslední zmíněné kritérium vyvolalo otázku, který hraniční určovatel se použije pro řízení, kde stranou je osoba, která nemá ani obvyklé bydliště v některém z členských států a není ani státním příslušníkem některého členského státu. Evropský soudní dvůr ve věci *Lopez v. Lopez Lizaz*¹³¹ musel rozhodnout, zda se ustanovení článku 6 o výlučné příslušnosti použije pouze tehdy, když má odpůrce obvyklé bydliště v některém členském státě, nebo je státním příslušníkem některého z členských států. Soud ve svém rozhodnutí poukázal na účel nařízení Brusel IIa, konkrétně na cíl zavést jednotná kolizní pravidla v rozvodových věcech, aby byl osobám zajištěn co nejširší volný pohyb. Také z tohoto důvodu se nařízení Brusel IIa použije rovněž na státní

¹³¹ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 29. listopadu 2007, ve věci *Kerstin Sundelind Lopez proti Miguel Enrique Lopez Lizazo*, Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce: Högsta domstolen – Švédsko. Věc C-68/07, Sbirka rozhodnutí 2007.

příslušníky třetích zemí, jejichž svazky s územím některého členského státu jsou dostatečně silné v souladu s kritérii pro příslušnost, které nařízení stanoví. Tomuto smyslu by podle rozsudku odporoval výklad, že pro určení příslušnosti v případě, kdy odpůrce není státním příslušníkem, ani nemá obvyklé bydliště v některém z členských států, se použijí za všech okolností vnitrostátní pravidla a to i tehdy, je-li soud některého členského státu příslušný na základě ustanovení o výlučné příslušnosti.

Právě určování příslušného soudu se týká jedna ze změn nařízení Brusel IIa, které v červenci 2006 navrhla Komise. Stranám by při splnění určitých podmínek měla být dána možnost určit příslušný soud dohodou.¹³²

5.4.2. Příslušnost ve věcech rodičovské zodpovědnosti

Kritéria pro určení příslušnosti soudů členského státu ve věcech rodičovské zodpovědnosti se dají rozdělit na kritéria obecná a kritéria zvláštní. Obecné kritérium – obvyklé bydliště dítěte - se použije všude tam, kde nejsou dány podmínky pro uplatnění kritéria zvláštního. Rovněž i zde je upravena zbytková příslušnost, článek 14 nařízení Brusel IIa zde její určení přenechává vnitrostátním pravidlům v těch případech, kdy není možné určit příslušnost podle předcházejících článků.

Obecná příslušnost podle obvyklého bydliště dítěte je zde přirozeně zvolena tak, aby o otázkách rodičovské zodpovědnosti rozhodoval ten soud, k němuž má dítě obvykle nejuzší vztah a soudy tohoto státu jsou pro něj nejdostupnější. Toto obecné kritérium je stabilizováno k době podání návrhu na zahájení řízení. Obecně platí, že přestěhování dítěte do jiného členského státu nemá bez dalšího vliv na příslušnost soudu v daném případě. Pokud by to však bylo v zájmu dítěte, je možné za určitých podmínek postoupit věc soudu členského státu, do kterého se dítě přestěhovalo (srov. čl. 15 nařízení Brusel IIa).¹³³

Výjimky, kdy je příslušný členský stát, ve kterém nemá dítě bydliště, stanoví články 9 – 13 nařízení.

¹³² Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹³³ Knapová, J.: Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti, in právní zpravodaj, ročník VII., č.10/2006, str.11.

Podle článku 9 je v případech zákonného přestěhování dítěte zachována příslušnost státu původního obvyklého bydliště dítěte za účelem úpravy rozhodnutí o styku s dítětem vydaném v tomto členském státě, za podmínky, že nositel práva na styk s dítětem má v tomto státě nadále své obvyklé bydliště a neakceptoval příslušnost soudů nového státu.¹³⁴ Tento článek se týká pouze příslušnosti soudu k řízení o změně úpravy práva na styk s dítětem, nebrání tak soudu členského stát, do kterého se dítě přestěhovalo, aby zahájil řízení v jiných věcech rodičovské zodpovědnosti.¹³⁵

Článek 10 se zabývá příslušností v případech neoprávněného odebrání, nebo zadržení dítěte (únos). Původní příslušnost soudů státu předchozího obvyklého bydliště dítěte před únosem zůstává zachována. Příslušnost soudům nového členského státu, ve kterém se dítě nyní nachází, lze přiznat pouze ve specificky určených případech a za splnění jedné z podmínek. Poměrně komplikovaná konstrukce článku 10 má za cíl ponechat v případech únosů dětí příslušnost původního soudu pro takovou dobu, kterou opuštěný rodič potřebuje pro zajištění návratu dítěte podle Haagské úmluvy z roku 1980¹³⁶ ¹³⁷. Příslušnost soudů původního státu zůstane zachována do doby, než dítě získá obvyklé bydliště v novém členském státě a přitom je splněna alespoň jedna z uvedených podmínek, např. že do jednoho roku poté, co se opuštěný rodič dozvěděl, nebo měl dozvědět o místě pobytu dítěte, nepodal žádost o navrácení dítěte.¹³⁸

Další článek 11 upravuje relativně podrobně pravidla pro návrat dítěte podle Haagské úmluvy z roku 1980 tak, aby ustanovení úmluvy byla co možná nejučinnější, například tím, že stanoví krátké časové limity pro požadované úkony soudu, nebo také tím, že dále redukuje možnosti pro odmítnutí navrácení dítěte. Pravděpodobně největší inovací je pravidlo, že v případě, že soud členského státu rozhodne na základě článku 13 Haagské úmluvy o nenavrácení dítěte, rozhodnutí spolu s další relevantní dokumentací musí ihned přímo, či prostřednictvím svého ústředního orgánu zaslat příslušnému soudu, nebo ústřednímu orgánu členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště

¹³⁴ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 284.

¹³⁵ Knapová, J.: Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti, in právní zpravodaj, ročník VII., č.10/2006, str.11.

¹³⁶ Haagská úmluva za dne 25. října 1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

¹³⁷ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹³⁸ Podrobněji viz. článek 10 nařízení Brusel IIa.

před únosem. Soud musí tyto informace oznámit stranám a vyzvat je, aby v souladu s vnitrostátním právem případně doručily svá podání soudu za účelem např. zahájit řízení o péči o dítě. V případě, že toto řízení vyústí v rozhodnutí o navrácení dítěte, pak je toto rozhodnutí uznatelné a vykonatelné v ostatních členských státech, bez nutnosti prohlášení vykonatelnosti a bez možnosti námitky proti uznání rozhodnutí. To znamená, že konečné slovo v případě únosu dítěte má vždy soud státu původního obvyklého bydliště dítěte. Tento systém je založený na vysokém stupni důvěry mezi členskými státy a je pravděpodobné, že zamezí mezinárodním únosům dětí v rámci Evropské unie.¹³⁹

V případě, že se o rodičovské zodpovědnosti rozhoduje současně s řízením o rozvod manželství, uplatní se pro určení příslušnosti pravidla článku 12. Jiný, než soud obvyklého bydliště dítěte rozhodující v té chvíli o rozvodu, bude tak příslušný k řízení o rodičovské zodpovědnosti tehdy, má-li alespoň jeden z rodičů rodičovskou zodpovědnost k dítěti, a manželé a nositelé rodičovské zodpovědnosti v době zahájení řízení příslušnost soudu přijali a zároveň je takto stanovená příslušnost i v zájmu dítěte.

Nejedná-li se v daném řízení o rozvod, rozluku nebo prohlášení manželství za neplatné, je možné současně s tímto řízením vést i řízení o rodičovské zodpovědnosti tehdy, jestliže má dítě silný vztah k tomuto členskému státu, všechny strany řízení v době zahájení řízení příslušnost soudu přijaly a je to zároveň i v zájmu dítěte.

Tyto dva uvedené případy jsou zvláštním případem prorogační smlouvy mezi účastníky řízení, která může být uzavřena i konkludentně. Lze s napjetím očekávat, jakým způsobem se k této otázce vyvine soudní praxe. Je otázkou, zda konkludentním způsobem přijetí příslušnosti je například i podrobení se příslušnosti nevznesením námitky nepřislušnosti. Vyřešení této otázky je nanejvýš citlivé, neboť nedostatky příslušnosti jsou absolutně vyloučeny jako důvod k odepření uznání cizího rozhodnutí vydaného v působnosti nařízení Brusel IIa¹⁴⁰.

¹³⁹ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹⁴⁰ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 286.

Případ, kdy není možné určit obvyklé bydliště dítěte upravuje článek 13. Zcela přirozeně jsou v takovém případě příslušné soudy členského státu, ve kterém se dítě nachází.¹⁴¹ Došlo zde pravděpodobně k legislativní chybě, odkaz na článek 12 neodpovídá smyslu ustanovení, které míří na určení obvyklého bydliště dítěte, tudíž článek 8. Přítomnost odvíjející se od místa přítomnosti dítěte se rovněž použije na děti, které jsou uprchlíky, nebo děti mezinárodně přemístěné z důvodu nepokojů v jejich zemi.

Zvláštním institutem v oblasti mezinárodní příslušnosti ve věcech rodičovské zodpovědnosti je postoupení věci k projednání vhodněji umístěnému soudu¹⁴². Tento postup lze realizovat z podnětu soudu, který vede řízení, na návrh strany či na žádost soudu jiného členského státu, k němuž má dítě zvláštní vztah. Nařízení Brusel IIa zakotvuje tento institut jako zcela výjimečný a podmiňuje jej nejen zvláštním vztahem dítěte ke státu, kam má být věc postoupena a objektivní vhodností takového postupu, ale také existencí zájmu dítěte na tomto postoupení a souhlasem alespoň jednoho účastníka řízení.¹⁴³

Ve třetím oddíle kapitoly o příslušnosti nařízení Brusel IIa dále definuje pojmy, jako například zahájení řízení, upravuje postup pro přezkoumání příslušnosti a přezkoumání přípustnosti, nebo otázku litispendence. Rovněž je zde připuštěna možnost vydávání předběžných a zajišťovacích opatření, v naléhavých případech i soudem toho členského státu, který jinak podle nařízení Brusel IIa není k rozhodování ve věci samé příslušný.

5.5. Uznávání soudních rozhodnutí

Uznávání, stejně tak jako výkon rozhodnutí, je upraveno ve třetí kapitole nařízení. Nařízení Brusel IIa zná dvě procedury uznání a vykonatelnosti rozhodnutí jiných členských států. Jednak je to obecná procedura, shodná s tou, kterou zná i nařízení

¹⁴¹ Knapová, J.: Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti, in právní zpravodaj, ročník VII., č.10/2006, str.12.

¹⁴² Srovnej čl. 13 nařízení Brusel IIa.

¹⁴³ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 286.

Brusel I., a dále je to zvláštní procedura pro dva typy rozhodnutí – pro některá rozhodnutí o právu na styk s dítětem a některá rozhodnutí nařizující navrácení dítěte.¹⁴⁴

Podle článku 21 nařízení jsou rozhodnutí vydaná v působnosti nařízení v některém členském státě uznávána, aniž by bylo potřeba zvláštní řízení. Automaticky jsou též aktualizovány úřední záznamy o osobním stavu. Osoba, která je tímto rozhodnutím dotčena může požádat o vydání rozhodnutí o uznání nebo neuznání rozhodnutí. V případě, že je otázka uznání rozhodnutí vznesena u soudu členského státu jako předběžná otázka, může o ní i tento soud rozhodnout.

Důvody pro odmítnutí uznání rozhodnutí ve věci rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné, jsou zejména rozpor s veřejným pořádkem, vady řízení spočívající např. v pozdním doručení usnesení o zahájení řízení, či neslučitelnost s dřívějším rozhodnutím vydaným v členském státě, ve kterém má být rozhodnutí uznáno. Námitku rozporu s veřejným pořádkem však podle článku 24 nelze uplatnit v případě pravidel pro určení příslušnosti soudu. Uznání rozhodnutí nesmí být také zamítnuto z důvodu, že právo členského státu, v němž se o uznání žádá, nepřipouští rozvod, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné. To například znamená, že Malta, která je v současnosti jediným státem EU, která ve svém právním řádu nemá upravený rozvod manželství, nemůže odmítnout uznání rozhodnutí o rozvodu vydané např. švédským soudem a zároveň Švédsko musí uznat rozhodnutí orgánů Malty o soudní rozluce, ačkoliv tento institut zas není součástí švédského právního řádu. Nevýhodou zde pravděpodobně bude, že Brusel IIa neřeší již otázku právních následků uznání takového rozhodnutí, které mohou vyvstat například v souvislosti s nutností rozdělit společné jmění manželů, nebo v souvislosti s dědictvím, a to v těch případech, kdy právní řád státu, ve kterém se o uznání žádá např. soudní rozluky, nebo jí podobný institut vůbec neupravuje.¹⁴⁵ Rozhodnutí nesmí být v žádném případě přezkoumáváno ve věci samé.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 286.

¹⁴⁵ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹⁴⁶ Srovnej čl. 23 – 27 nařízení Brusel IIa.

Důvody pro neuznání rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti jsou upraveny částečně odlišně. Stejně jako v předchozím případě mezi ně patří rozpor s veřejným pořádkem, ale současně je také nutné vzít v úvahu zájmy dítěte. Tato formulace, která kombinuje podmínku veřejného pořádku a zájmu dítěte je přitom ojedinělá, Výslovná úprava nutnosti zohlednit zájmy dítěte vyvolává dojem, že by měly být hodnoty, jež představují veřejný pořádek, ještě dále vnitřně strukturovány, jako by některé hodnoty, na nichž je nutno bez výhrad trvat měly větší význam než jiné. Tento přístup se ale jeví jako neopodstatněný, neboť následkem rozporu s kteroukoliv hodnotou veřejného pořádku (aplikace má být používána pouze výjimečně) je vždy stejný, v tomto případě neuznání rozhodnutí. Formulace, že je ještě nutné vzít v úvahu zájmy dítěte vede k závěru, že rozpor se zájmy dítěte je jakousi ještě vyšší hodnotou, která může derogovat jiné, zásadní hodnoty, může totiž být vyložena i tak, že i kdyby byl dán rozpor s veřejným pořádkem, k neuznání rozhodnutí by nedošlo, bylo-li by to v zájmu dítěte. Tento výklad je ale nekoncepční, neboť proti sobě staví systém hodnot ztělesňovaných veřejným pořádkem, který by měl být jednotný a souladný.¹⁴⁷

Dalším důvodem pro neuznání rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti je též vydání rozhodnutí, aniž by dítě mohlo být slyšeno. Pro možnost výslechu dítěte v jiném členském státě Brusel IIa odkazuje na nařízení o spolupráci soudů. Při používání Bruselu IIa má výslech dítěte významnou úlohu, ale účelem jeho jednotlivých ustanovení není měnit vnitrostátní postupy např. tam, kde výslech dítěte není vůbec legislativně upraven.¹⁴⁸ Také neslučitelnost s pozdějším rozhodnutím o rodičovské zodpovědnosti, které bylo vydáno v členském státě, ve kterém se o uznání žádá, je bez dalšího důvodem pro odepření uznání.

Rozhodnutí nesmí být přezkoumáváno ve věci samé, ale toto ustanovení nebrání vydání nového rozhodnutí, kterým se mění výkon rodičovské zodpovědnosti s ohledem na změnu poměrů, minimálně v tom rozsahu, že tyto změny jsou povolené podle práva členského státu, který vydal původní rozhodnutí.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 287.

¹⁴⁸ Srovnej odst. 19 – 21 preambule nařízení Brusel IIa.

¹⁴⁹ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

5.6. Výkon soudních rozhodnutí

Výkon rozhodnutí lze rozdělit do dvou fází. První fází je vykonatelnost rozhodnutí (resp. prohlášení vykonatelnosti – tzv. exequatur) a druhou je samotný výkon. Zatímco uznávání rozhodnutí nevyžaduje žádné speciální řízení, výkon rozhodnutí je možné nařídit až po tom, co bylo rozhodnutí v členském státě výkonu prohlášeno za vykonatelné. Samotný způsob výkonu se již provádí podle vnitrostátní úpravy. To je v současnosti považováno za jednu z největších slabín teze volného pohybu rozsudků.

Vykonatelnost rozhodnutí je konstatována na základě návrhu kterékoli ze stran. Rozhodnutí o vykonatelnosti je zaměřeno pouze na formální přezkum podmínek návrhu spočívající ve zhodnocení úplnosti jeho náležitostí. Proti rozhodnutí o vykonatelnosti lze podat opravný prostředek. Pro prohlášení vykonatelnosti není nutné, aby rozhodnutí bylo pravomocné, pakliže je i tak vykonatelné v tom členském státě, ve kterém bylo vydáno.¹⁵⁰

Soud, u kterého byl podán návrh na prohlášení vykonatelnosti, o tomto návrhu neprodleně rozhodne. Osoba, vůči níž je výkon navrhován, ani dítě, nejsou v tomto stádiu řízení oprávněny podat k návrhu jakékoliv připomínky. Ty je možné uplatnit až v případném odvolacím řízení.

S ohledem na efektivitu řízení stanoví nařízení Brusel IIa zvláštní náležitosti návrhu na uznání či prohlášení vykonatelnosti v případech, kdy je jejich předmětem rozhodnutí pro zmeškání. V takových případech musí být k návrhu připojeny písemnosti, které osvědčují, že straně, která se nedostavila byl řádně doručen návrh na zahájení řízení nebo jiná písemnost, která osvědčuje, že odpůrce jednoznačným způsobem rozhodnutí přijal. Tato zvláštní náležitost umožňuje soudu poměrně rychle ověřit, že osoba, v jejíž neprospěch bylo rozhodnutí pro zmeškání vydáno, nebyla zkrácena na svém právu být slyšena, což by jinak mohlo být odpůrcem namítáno a vedlo by k neuznání rozhodnutí.¹⁵¹

¹⁵⁰ Bogdan, M.: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.

¹⁵¹ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 287.

Nařízení Brusel IIa speciální procedurou upravuje podmínky výkonu dvou druhů rozhodnutí, u kterých existuje zvláštní zájem na jejich rychlém výkonu. Věnuje se jim čtvrtý oddíl páté kapitoly, konkrétně články 40 – 52. Jedná se o rozhodnutí o právu na styk s dítětem a o rozhodnutí o navrácení dítěte, které bylo neoprávněně odebráno, nebo zadrženo. Procedura výkonu těchto rozhodnutí je zrychlena tím, že u nich není nutné prohlašovat vykonatelnost a proti jejich uznání není možné podat námitky. Podmínkou tohoto postupu je, že soud vydá na speciálním formuláři, který je přílohou nařízení, osvědčení a to v jazyce původního rozhodnutí. Osvědčením je doloženo, že byly v řízení splněny určité podmínky, jako např. že strany sporu, stejně tak jako dítě měly možnost být slyšeny. Osvědčení se vydává automaticky v řízeních, která mají v době vydání rozhodnutí přeshraniční povahu. Prostředkem ochrany je to, že rozhodnutí lze vykonat jen tehdy, pokud neexistuje později vydané a vykonatelné rozhodnutí ve věci styku s dítětem či ve věci navrácení dítěte a to bez ohledu na místo vydání tohoto rozhodnutí.

Problémem, se kterým se pokouší vyrovnat i nařízení Brusel IIa, je situace, kdy uznávané rozhodnutí týkající se styku s dítětem zcela nebo dostatečně neuvádí nezbytné podmínky realizace práva styku. Vzhledem k tomu, že by tato neurčitost způsobovala nemožnost výkonu rozhodnutí, zakotvuje čl. 48 odst. 1 nařízení Brusel IIa možnost, aby soud státu místa výkonu stanovil praktické podmínky organizace výkonu práva na styk za předpokladu, že obsah původního rozhodnutí bude nedotčen.¹⁵²

K jednotlivým řízením o uznání, vykonatelnosti a výkonu rozhodnutí, a k řízením o eventuálních opravných prostředcích, jsou věcně a místně příslušné soudy uvedené v seznamu, který členské státy předaly Komisi.¹⁵³

5.7. Spolupráce mezi ústředními orgány

Jako doplnění ustanovení Bruselu IIa o příslušnosti a uznávání rozhodnutí obsahuje nařízení také speciální kapitolu o spolupráci mezi ústředními orgány členských států ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Podle těchto ustanovení určí každý členský stát jeden

¹⁵² Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 287.

¹⁵³ Srovnej čl. 68 nařízení Brusel IIa.

nebo více ústředních orgánů, které mají za úkol pomáhat s používáním nařízení, například sdělováním informací o vnitrostátních právních předpisech, shromažďováním a výměnou informací, nebo nápomocí při uzavírání dohod mezi nositeli rodičovské zodpovědnosti. Dále v případech, kdy soud členského státu rozhoduje o umístění dítěte do ústavní péče, nebo do pěstounské rodiny a pokud k tomuto má dojít v jiném členském státě, soud nejdříve konzultuje příslušný orgán tohoto jiného členského státu. Vydání některých rozhodnutí je též podmíněno souhlasem tohoto jiného členského státu. V ČR je tímto ústředním orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.

5.8. Vztah k jiným nástrojům

Poslední články patří úpravě vztahu nařízení Brusel IIa k jiným právním nástrojům, které byly přijaty dříve a upravují stejný předmět právních vztahů. Obecně lze říci, že vztah mezi nařízením Brusel IIa a dvoustrannými mezinárodními smlouvami uzavřenými mezi členskými státy je vztahem speciality a nařízení je, se stanovenými výjimkami, nahrazuje. Nařízení také nahrazuje ve vztahu mezi členskými státy Evropské unie (mimo Dánska) multilaterální mezinárodní smlouvy a obsahuje v článku 60 výčet těchto smluv.

Pokud jde o vztah k Haagské úmluvě o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí ze dne 19. října 1996 (č. 141/2001 Sb.m.s.), působnost nařízení zde překračuje meze intrakomunitarity, neboť před úmluvou má nařízení přednost i tehdy, pokud má dotčené dítě obvyklé bydliště na území členského státu Evropské unie, i když stát EU není dotčeným státem, nebo v případě uznávání a výkonu rozhodnutí vydaného soudem členského státu na území jiného členského státu, i pokud má dotčené dítě obvyklé bydliště na území třetího státu, který je smluvní stranou Haagské úmluvy.¹⁵⁴

Nařízení Brusel IIa upravuje také podrobně režim smluv členských států uzavřených se Svatým stolcem. Rozhodnutí týkající se neplatnosti manželství přijatá na základě

¹⁵⁴ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Právní fórum, č.8/2005, str. 287.

takových smluv se v členských státech uzná ze podmínek stanovených v čl. 63 nařízení.¹⁵⁵

5.9. Připravované změny

Ve svých závěrečných ustanoveních, nařízení Brusel IIa v článku 65 stanoví Komisi povinnost předložit zprávu o uplatňování tohoto nařízení a v případě potřeby předložit i návrh změn. To se stalo nakonec dříve, než 1.1.2012, jak nařízení samo předvíдалo. Komise navázala na předchozí výzvy Rady a na Zelenou knihu, kterou v roce 2005 připravila a začala se zabývat otázkou přijetích jednotných kolizních norem pro právo použitelné v rozvodovém řízení. Dne 17.7.2006 tak Komise předložila návrh nařízení rady, kterým se mění nařízení Brusel IIa.

Důvodem, pro přijetí jednotných kolizních norem pro rozvodové záležitosti je podle odůvodnění návrhu vzrůstající mobilita občanů v rámci Evropské unie, která vede ke zvyšujícímu se počtu mezinárodních párů. A vzhledem k vysoké míře rozvodů v Evropské unii se rozhodné právo a soudní příslušnost v manželských věcech dotýkají každý rok velkého počtu občanů. Mezi členskými státy však v současné době neexistuje žádný komunitární, nebo mezinárodní instrument, který by upravoval rozhodné právo ve věcech manželských. Brusel IIa sice určí stát, jehož soudy jsou příslušné o rozvodu rozhodnout, ale použitelné právo se určí podle vnitrostátních kolizních norem tohoto státu. Kolizní normy však vycházejí ze značně rozdílných kritérií, různí se hraniční určovatelé pro určení právního řádu, s nímž má řízení nejužší vazbu. Další členské státy používají na řízení ve věcech manželských soustavně *lex fori*.

Značné rozdíly mezi vnitrostátními kolizními normami a jejich složitost ztěžují mezinárodním párům možnost předvídat, které právní předpisy se na jejich řízení použijí, většina členských států rovněž neumožňuje, aby si manželé pro řízení vybrali rozhodné právo sami. To může vést k situaci, kdy se použijí právní normy, k nimž mají manželé jen velmi malou vazbu a výsledkem, je, že tyto normy neodpovídají legitimním očekáváním manželů. Pravidla kromě toho mohou způsobit, že jeden z manželů nepřiměřeně spěchá k soudu, aby si vybral soud dříve, než druhý z manželů a měl tak

¹⁵⁵ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2008, str. 211.

možnost si zajistit, že se řízení bude řídit právními předpisy, které zabezpečí jeho zájmy. Tento postup může zhoršit úsilí o smír a zanechává jen málo času pro mediaci.

Návrh proto pozměňuje Brusel IIa tím, že zavádí harmonizované kolizní normy v rozvodových věcech a ve věcech rozluky tak, aby manželé mohli jednoduše předvídat, které právní předpisy se na jejich řízení ve věcech manželských použijí. Návrh dává manželům omezenou možnost si právo zvolit a vybrat si také soud příslušný pro řízení ve věcech rozvodu a rozluky. V případě, že si manželé rozhodné právo nevyberou, určí se na základě různých kolizních kritérií, které zajistí, že dané řízení se bude řídit tím právním řádem, k němuž má manželství úzkou vazbu. To by mělo do velké míry zvýšit právní jistotu a předvídatelnost jak ve prospěch dotčených manželů, tak i právních odborníků. Harmonizace kolizních norem zásadním způsobem zjednoduší i situaci právních odborníků, kteří budou moci určit rozhodné právo na základě jediného souboru norem, který nahradí stávajících dvacet šest vnitrostátních kolizních norem.

Možnost manželů zvolit si rozhodné právo se nepoužije pro řízení o prohlášení manželství za neplatné a to z toho důvodu, že toto prohlášení je úzce spjato s platností manželství a obecně se řídí právními předpisy státu, v němž se svatba konala, nebo právními předpisy států, jehož jsou manželé státními příslušníky. Zvolení si rozhodného práva pro řízení o rozvodu nebo rozluce manželství také znamená uplatnění předpisů tohoto hmotného práva s výjimkou jeho předpisů mezinárodního práva soukromého. Uplatnění některého ustanovení právního řádu určeného podle tohoto nařízení je možno odmítnout pouze v případě, že je ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem státu, jehož soud ve věci jedná.

Přijetím této změny dojde v nařízení Brusel IIa ke spojení hmotněprávních (kolizních) norem s normami procesními.

Závěr

Evropská unie si je vědoma důležitosti justiční spolupráce a také značné komplikovanosti soudních systémů a právních řádů jednotlivých členských států. Na vytvoření prostoru spravedlnosti, bezpečnosti a práva působí i jinak, než vydáváním legislativních aktů. Zejména jejich praktické používání má pak za úkol usnadnit projekt Evropské justiční sítě, jak byl již zmíněn výše, ale také Evropský soudní atlas ve věcech civilních.¹⁵⁶

V něm lze snadno nalézt soudy, nebo jiné orgány, které jsou příslušné pro podávání žádostí obyvatel Evropské unie. Přes stránky atlasu lze také vyplnit formuláře, které jsou k podání žádostí nezbytné a to v několika jazykových verzích. Jazykovou verzi formuláře je zde možné změnit i po jeho vyplnění tak, aby osoba, které je formulář určen si jej mohla přečíst ve svém rodném jazyce. Atlas obsahuje jména a adresy všech soudů v členských státech, jež jsou příslušné ve věcech civilních a obchodních (soudy první instance, odvolací soudy, atd.) a zeměpisné oblasti, v jejichž rámci platí jejich pravomoce.

Pro usnadnění používání nařízení Brusel IIa vydala Komise také praktickou příručku.¹⁵⁷ Ta obsahuje relativně podrobný popis jednotlivých částí nařízení, je zaměřená především prakticky, návodným způsobem i za použití diagramů, má pomoci uživatelům v orientaci při určování příslušného soudu a k pochopení jednotlivých procesů, které nařízení upravuje. Po určení příslušného členského státu, ve kterém má řízení probíhat, odkazuje příručka na stránky Evropského soudního atlasu ve věcech civilních, které umožní uživateli vyhledat konkrétní soud, nebo jiný orgán členského státu, včetně jeho adresy a dalších kontaktních údajů a umožní mu také ihned prostřednictvím elektronické komunikace zaslat tomuto soudu žádost na předepsaném formuláři.

¹⁵⁶ V českém jazyce přístupný přes domovskou stránku:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_cs.htm

¹⁵⁷ Praktická příručka pro používání nového nařízení Brusel II je v českém jazyce dostupná na:

http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_cs.pdf

Zda existence nařízení Brusel IIa a instrumenty, které k usnadnění jeho používání slouží, dokáží zjednodušit a urychlit soudní řízení a pohyb rozsudků v rámci společenství, se zatím můžeme spíš jen domnívat. Brusel IIa, ani jeho předchůdce Brusel II, nejsou v platnosti dostatečně dlouhou dobu na to, aby bylo možné s určitým odstupem zhodnotit jejich přínos. Rovněž čeští soudci a právníci mají zatím s nařízením, vzhledem ke krátké době členství ČR v EU, jen minimální zkušenosti.

Jisté je, že oblast evropského procesního práva, kterou svými legislativními nástroji nyní vytváří také Evropské společenství, zažívá od doby vstupu Amsterodamské smlouvy v platnost nebyvalý, a lze říci také nečekaný rozvoj. Do budoucna bude jistě zajímavé sledovat, které další oblasti neuniknou pozornosti Evropské komise a budou upravovány jak pomocí kolizních norem pro určení rozhodného práva či soudní příslušnosti, tak i postupnou unifikací dílčích procesních institutů.

V nejbližší době lze také očekávat nezbytnou reakci českého práva na nové procesní instituty – Evropské řízení o drobných nárocích a Evropský platební rozkaz. Lze jen doufat, že všechna výše zmíněná opatření přispějí ke zkvalitnění českého i evropského soudnictví a budou soudy využívána ku prospěchu stran sporu i soudů samotných.

Použitá literatura

Monografie

- Bogdan, M.*: Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing, Gronigen, 2006.
- Dědič, J., Čech, P.*: Obchodní právo po vstupu do EU, 2. vydání, BOVA POLYGON, Praha 2005.
- Kučera, Z.*: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 2004, str.376.
- Pauknerová, M.*: Evropské mezinárodní právo soukromé, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2008.
- Rozehnalová, N., Gonsorčíková, M.*: Vybrané problémy mezinárodního práva soukromého a procesního – řešení sporů, Masarykova univerzita Brno, 2004.
- Rozehnalová, N., Týč, V.*: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita, Brno 2007.
- Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.*: Evropské právo, 3.vydání, C.H.Beck, Praha 2006.
- Winterová, A. a kol.*: Civilní právo procesní, Linde, Praha 1999.

Časopisecké články

- Freudenthal, M.*: The Future of European Civil Procedure, vol 7.5. Electronic Journal of Comparative Law, December 2003 in: Civil Procedure in Europe, Universiteit Utrecht.
- Kapitán, Z.*: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII., Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, in Právní fórum, 8/2005.
- Knapová, J.*: Mezinárodní právo procesní v rámci Evropské Unie in Právní rádce, č.11, 2006.
- Knapová, J.*: Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti, in Právní zpravodaj, 10/2006.
- Nováková, B., Frey, J.*: Evropský platební rozkaz, Právní rádce, 7/2007.
- Onďřej, J., Plichová, B., Abrhám, J., Pulgert, M.*: Ekonomické a právní aspekty podnikání v Evropské unii, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2007.
- Pauknerová, M.*: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa), Konference věnovaná kodifikaci soukromého práva, Část II., Příloha časopisu Právní fórum, 4/2006.
- Pauknerová, M.*: Evropské mezinárodní právo soukromé, in Evropské právo, 9/2000.
- Pauknerová, M.*: Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU – vybrané otázky, Právní rozhledy, číslo 9/2004.
- Pauknerová, M.*: Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropské unii, in Právník 12/2005.
- Pokorný, M.*: K otázce uznávání cizích rozhodnutí na území České republiky, in Právní rozhledy, č. 6/1994.
- Raban, P.*: Unifikace soukromého práva v EU a u nás, Právní rozhledy, 11/2008.
- Rozehnalová, N.*: Evropský justiční prostor v civilních věcech, Právní fórum 2/2005, příloha Evropské právo.
- Rozehnalová, N.*: přednáška 5.4.2004, MUNI, Brno.

Storme, M.: General Introductory Report to the Final Report of the Working group for the Approximation of the Civil Procedure Law in Europe, in sborník: Civil Procedure in Europe, Universiteit Utrecht.

Internetové zdroje

- Praktická příručka pro používání nového nařízení Brusel II:
http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_cs.pdf
- Soudní atlas ve věcech civilních:
http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_cs.htm
- Evropská soudní síť :
http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ec_cs.htm.
- Soudní spolupráce v občanskoprávních věcech v Evropské unii, Příručka pro právníky,
www.eurocivil.info.
- Smlouva o ES na:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:CS>
- Smlouva o Evropské unii (1992)
<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc>.
- Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (1957):
<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc>.

Mezinárodní úmluvy a právní předpisy

- Dohoda mezi Evropským společenstvím a dánským královstvím o doručování soudních a mimosoudních písemností v občanských a obchodních věcech.
- Dohoda mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.
- Návrh rozhodnutí Rady týkající se podpisu Úmluvy mezi Evropským společenstvím a Islandskou republikou, Norským královstvím, Švýcarskou konfederací a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.
- Rozhodnutí Rady ze dne 5. října 2006 o přistoupení Společenství k Haagské konferenci o mezinárodním právu soukromém
- Haagská úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, vyhlášená pod č. 141/2001 Sb.m.s.
- Haagská úmluva za dne 25. října 1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.
- Římská úmluva o právu rozhodném pro závazkové vztahy ze smluv, sjednána 1980, v platnosti od r. 1991 převzatá nyní do formy nařízení.
- Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 29. května 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 ze dne 13. listopadu 2007 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech (doručování písemností) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000.

- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.
- Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 ze dne 11. července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu.
- Návrh nařízení Rady o příslušnosti, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráce ve věcech vyživovací povinnosti.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky.
- Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení.
- Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.
- Směrnice Rady 2003/8/ES ze dne 27. ledna 2003 o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech.
- Zákon č.97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním.
- Zák.č. 361/2004 Sb. změna zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, ze dne 20.5.2004.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, ze dne 13.11.2003, sněmovní tisk 512/0.
- Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech, SEC(2005) 331, KOM/2005/0082 konečném znění dostupná na <http://eur-lex.europa.eu>.
- Zelená kniha - Účinný výkon soudních rozhodnutí v Evropské Unii: transparentnost dlužníkových aktiv (KOM/2008/0128 konečném znění).
- Zelená kniha o kolizním právu v oblasti úpravy majetkových poměrů v manželství, zabývající se převážně otázkou soudní příslušnosti a vzájemného uznávání (SEK(2006) 952).
- Zelená kniha o dědictví a závětích KOM(2005) 65.
- Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech KOM (2005) 82.
- Zelená kniha o zlepšení účinnosti výkonu soudních rozhodnutí v Evropské unii: obnovení bankovních účtů {SEK(2006) 1341.
- Green paper – Maintenance obligations, COM /2004/0254 final.
- Rozhodnutí Rady ze dne 28. května 2001 o vytvoření Evropské soudní sítě pro občanské a obchodní věci.

Judikatura

- Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 27. listopadu 2007, Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce: Korkein hallinto-oikeus – Finsko, Věc C-435/06, Sbíрка rozhodnutí 2007.
- Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 29. listopadu 2007, ve věci Kerstin Sundelind Lopez proti Miguel Enrique Lopez Lizazo, Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce: Högsta domstolen – Švédsko. Věc C-68/07, Sbíрка rozhodnutí 2007.

- Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86, K mezinárodnímu prvku při činnosti soudu a notářství, část 1.B. Pravomoc a příslušnost soudu.

European International Law of Procedure
especially focused on the
Regulation Brussels IIa

Summary

The thesis describes the substance of the European international law of procedure. In the first part of the thesis, there is explained the subject matter of the European international law and its sources. The sources are divided into the part of the national and international sources. Special attention is given to the European sources. The respective chapter involves the development of the grounds for establishing European international law of procedure as a new discipline, points out the most important data as well as the major international treaties, followed by a brief description of regulations adopted by the European Community at the field of law of procedure.

The second part of the thesis consists of a rather detail description of provisions on jurisdiction, recognition and enforcement of judgments in the matrimonial matters and the matters of parental responsibility, as regulated in the Czech law, as well as in the Regulation Brussels IIa, including the development on this field of law and prospective updating of the regulation.

Seznam klíčových slov:

mezinárodní právo soukromé

komunitární právo

justiční spolupráce v civilních věcech

Key words:

International Private Law

Community Law

Judicial Cooperation in Civil Matters